

KAFKASYA

KÜLTÜREL DERGI
3 AYDA BİR ÇIKAR

YIL: 5 SAYI: 20 CİLT: 5

EYLÜL, EKİM, KASIM 1968

Sahip ve sorumlu yayın Müdürü

İZZET AYDEMİR

Teknik İşler :

EAYRAM HERGÜNER

Yönetim Merkezi :

Bahçelievler, Emek Mahallesi,
75. cı Sokak No.: 61, D: 5

Ankara

Dizildiği ve basıldığı yer :

TÖYKO matbaası

ABONE TARİFESİ :

Yıllık Abonesi : **12 TL.**

Yabancı Memleketler : **40 TL.**

İLÂN TARİFESİ

Dergimizde yayınlanacak yazıların
Tam Sayfası 1000, Yarım Sayfası
500 TL. dir.

Gönderilen yazılar ve resimler
basılsın veya basılmasın iade
olunmaz.

Yayın Komitesi gönderilen yazı-
larda gerekli düzeltmeleri yap-
maya yetkilidir.

Dergide yayınlanan yazılar kay-
nak gösterilmek şartıyla başka
yerde yayınlanabilir.

İÇİNDEKİLER

Milliyetçilik anlayışı ve bölücülük üzerine uyar- malar	İzzet AYDEMİR
Kafkas soykütükleri ve Kafkas birliği	Beyguz ÖMER
Çerkesya'da hükümet şekli ve uygarlık düzeni	A. M. HACHUR
Küçük ırmak (şiir)	N. KARBEÇ
At hırsızı (hikâye)	Fuat TIGHUZH
Çerkesler milletmidir?	Yağar BAĞ
Abhazlar da bayan elişleri meleği	Beyguz ÖMER
Eski Adighe (Çerkes) tarihi özeti	Dr. Vasfi GÜSAR
Yalnız adam (Hikâye)	Teey İBRAHİM
Abazinler	B. FATIRHAN
İnsanlık ve sosyal eğitim	Cemal ARİÇ
Hatuk (Şiir)	J. KIRMIZE
Ahui-Goh	B. FATIRHAN
Eir avuç toprak (Hikâye)	H. Ahmet AŞIN
Çerkes adları	Dr. Vasfi GÜSAR
Aktüalite	X

Basıldığı tarih : Kasım 1968

Kapak Resmi : Apış Kardeşler (REYHANLI)

Milliyetçilik anlayışı ve bölücülük üzerine uyarılar

İzzet AYDEMİR

Zaman, zaman kültürel çalışmalarımızı hoş karşılamıyan, bu yöndeki çabalarımızı kendi kişisel çıkarlarıyla ideolojik görüşlerini baltalar nitelikte gören kim-selerle bunları desteklemeğe hazır çevrelerin karşımıza dikildiklerini görürüz.

Çerkeslerin bir an önce ele alınmasını da büyük bir zorunluk duyulan genel meselelerinde olumlu bir görüşe sahip olmayan bu kişiler milli benliğin korunması, bu amaçla da kültürel alanlardaki çalışmaların hızlandırılmasını ön gören komşerilerimize olumsuz yönde, bozguncu nitelikler taşıyan telkinlerde bulunmakta, çalışmalarımıza fiilen katılan ya da tutumlarıyla bizleri destekleyen aydın ve bilhassa genç kardeşlerimizi (Bölücü, Yabancı ideolojilere hizmet eden kişiler) olarak tanıtmak istemekle, bizzat kendileri birtakım ideolojilere hizmet etmektedirler.

Çerkeslerin milli yöndeki çalışmalarını ana hedefinden ayırmak, bu çalışmalarını bazı politik akımlarda, genellikle de (Panturanizm, Panislamizm) hamuru içinde eritmek amacını güden bu tip çalışmalarını ne yazık ki hale bazı Kafkaslıların bilerek veya bilmeyerek benimsemeleri tüzüktür. Çok eskilere, derinlere inmek tedir kökü bu çalışmaların.

Bir asır boyunca izlenen yanlış ve sakat bir politikanın sonucu Çerkesler kendileri için hayatı önemi olan "MİLLİ BENLİĞİ YİTİRME, ANAVATAN KUZAY KAFKASYADA BİR ARAYA GELME" idesinden uzaklaştırılmaya çalışılmış, hiç lüzumu yokken bir takım yabancı politik ve ideolojik akımlar içerisine bizzat Çerkes aydınları tarafından zorla ve insafsızca itilivermişlerdir. Ancak son zamanlardadır ki boş kafa taşları yerlerini akıl dolu kafalara terketmeğe başlamış-

lardır. Bugünkü dünya şartlarını göz önünde tutarak şuurlu, bilgili, sistemli bir çalışma dönemine giren hareketlerin yanı sıra, bir saman alevi gibi, arada bir parlayıp sötüveren ve dost alış verişte görsün kabilinden, çeşitli art düşüncelere hizmet eden, etkisiz, can çekişen çabalamaları klâsik, demode olmuş davranışların tekrarı olarak nitelemek yanlış bir hareket olmayacaktır. Tutulacak yol, varılacak hedef belirlidir. Bunun dışında kimin tarafından olursa olsun girilecek her türlü davranışa karşı uyanık olmak zorundayız. Bu uyarıların yanı sıra bizler ne yaptığımızı çok iyi bilen idealistler olarak yolumuzda ilerlerken, hâlâ duraklama devresini aşamayan, yersiz bir takım endişeler içerisinde bocalayanlara bir kere daha şu hususları açıklamakta fayda görmekteyiz.

1 — Çerkeslerin milli benliklerini korumaları, bu amaçla da kültürel alanlarda çalışmalarda bulunmaları herşeyden önce insan hakları evrensel beyanname-sinin ışığı ve Türk anayasasının teminatı altındadır.

2 — Bugünkü milliyetçilik anlayışı kanunları ve yirminci yüzyıl insan hakları ilkelerini bilmemezlikten gelenlerin empoze etmek istedikleri anlayış değildir.

3 — Dünyanın neresinde olursa olsun demokratik düzeni kabullenmiş, insan hakları beyannamesini imzalamış milletlerin hükümetleri vatandaşlık bağlarıyla o devlete bağlanmış toplumların kültürel alanlardaki çalışmalarını engelleyici tedbirlerin alınmasına göz yumamazlar, bu gibi çalışmalar hiçbir zaman "BÖLÜCÜLÜK" şeklinde yorumlanamaz, nite-lenemez (!). Eğer yorumlanır ve bu yoldaki çalışmalar kısıtlanırsa bu davranış HUKUK DIŞI bir davranış olur.

Kafkas soykütükleri ve Kafkas birliği

Yazan : Beygua ÖMER

Kafkas milletlerinden, bugüne kadar SOYKÜTÜKLERİ (Génealogie = Jencalojiler) tesbit olunanlar Ermeniler, Gürcüler, Abhazlardır. Öbür Kafkaslı soydaşlarımızı da halkın anılarından ve bu anıların kutsal yazılarla, mitolojilerle, tarihteki Kafkas etnonimleriyle ve adları geçen üç Kafkas soykütüğü ile karşılaştırılmasından çıkarıp yazmak araştırmacılar için mümkündür. Buna kapı açmak bu satırların başlıca gayelerindedir. Yazıya bilinen soykütükleriyle başlayalım;

ERMENİ ATALARI : Yafes - Gomer - Tiraz - Torgum - Hayk - Armanag - Armais - Armasya - Gegam - Harma - Aram'dır (I).

GÜRCÜ ATALARI : Yafes - Avenan - Tarxis - Targamos - Kartelos'tur. Targamos'un ayrıca oğulları da Haos, Kartelos, Bardos, Movkan, Lekos, Heros, Kavkas, Egros'tur (I). Bu son yedi ad Kafkas etnonim ve toponimleridir.

ABHAZ ATALARI : Abhazların Auş (Aşv = Aos = A = Abazin) dalından olan Xutji Salih'e göre "Algazv oğlu Zawır - Zawır oğlu Dawır - Dawır oğlu Aşv - Aşv'dan kopan oğulları Danakay - Kaşaw - Balxor - Tjmaf - Gunaala - Gundala oğlu Alaxiş - Alaxiş oğlu Xişete'dir. Xişete Abhaz dedesidir. Ayrıca; Danakay'ın oğulları Kaymat, Kaytuka; Kaytuka'nın oğlu Tukajiy, Tukajiy'in oğlu Jiyalam; Kaşaw'ın oğlu Şawlux" tür.

Apsu (Kolkhide Abhazları)ndan olan kışınpha Selma, Bağha Asya, Tjikalapa Şirin, Aşvba İslâm, Kupal Musa'ya göre Abhaz ataları "Abedu oğlu Az - Az'ın dalları Danakay - Batjirmaxv - Kaşaw - Balxor - Tjmaf - Gunaala; Danakay'ın oğulları Kaymat, Kaytuka; Kaytuka'nın oğlu Tukajiy; Tukajiy'in oğlu Jiyalam; Batjirmaxv'in oğlu Maxvlaşa; Maxvlaşa'nın oğlu Laşamırdza; Laşamırdza'nın oğlu Mırdzaba; Kaşaw'ın oğlu Şawlux; Gunaala'nın oğlu Alaxiş; Alaxiş'in oğlu Xişete'dir ve bu XİŞETE Abhazların son (en yakın) atasıdır".

Abhazların birbirinden az çok farklı böyle iki soykütüğü bulunması, anlatıcılardan X. Salih'in Abazin, öbürlerinin Kolkhide'li ve dolayısıyla kaynaklarının ayrı olmasından; ayrıca da ata sanlarının bazılarınca ata adı sanılarak öyle kullanılmış olmasından; son olarak, her iki kaynaktaki bazı ata adlarının zamanla unutulmasından yalınışsız -veya soykütüklerinin en az yanlışlı- olarak artık yazılması mümkündür. Onu yazmadan önce; araştırmacılara, okuyup düşüneceklerine yardımcı olmak üzere, her iki soykütüğündeki ad ve sanların anlamlarını burada bildirelim ve düşünelim:

ALIGAZV : Abhazcada "En - ihtiyar, En eski adam" demektir. Kafkasya'dan Babile kadarki ülkeleri kaplıyan Kokaziklerden -Mezopotamya aracılığıyla- çeşitli dillere ve Terat'a Abethe, Japethe, Japhethe, Yafeth, Yafes... Mogulcaya Abulca

Bu durum iyice anlaşıldıktan sonra da Türkiye, Suriye, Ürdün vs. yaşayan Çerkesler gerek kendi aralarında, gerekse ana vatan Kuzey Kafkasyada yaşayan kardeşleriyle ilişkiler kuracak, dil, tarih, gelenek, görenek, folklor gibi bir milleti ayakta tutacak olan faktörlere sıkıca sarılacaklardır.

Kafkasya Kültürel Dergisi bu amaçla bütün gücüne çalışmaları ileriye götürmeğe çalışacak ve hemşerilerine yardımcı olacaktır.

Yolumuz engellerle, güçlüklerle doludur. Fakat yenilmeyecek; güçlük, aşılmalı-yacak engel yoktur.

şekillerinde geçmiştir. Bilindiği gibi; Yafes, insanların son ortak atası olan NUH'un dört oğlundan biridir. Bu dört kardeş'in adları Kenan, Ham, Sam, Yam (Yafes)'dir. Bunlardan son üçünün adlarının ortak gövdesi (-am) olduğu ve Kenan'ın bu adının etimoloji bakımından onlarla hiçbir ilişkisi olmadığı görülüyor. Bu hâl de, ortak gövdeii ad alanların ortak bir niteliği olduğunu, Kenanda ise bu niteliğin bulunmadığını gösteriyor. Bu nitelik nedir? Bilindiği gibi; Kenan babasını dinleyip gemide binmediğinden Tufanda boğulması dolayısıyla nesil türetmemiş, ortak gövdeli adla anılan ortak nitelikli üç kardeş ise gemiye binip kurtularak herbirinden insanların bir grubu türediğinden, herbiri türettiği insan grubunun ilk atası olarak anılmışlardır. Adlarındaki ortak gövde ortak nitelikleri olan İLKATA = BÜYÜK-BABA cıma hainin adı olacağı tabiidir. Açıkcası, adlarındaki ortak gövde olan (-am) kokaziklerde BABA demek olan (AB = ABE)'dir. Gerçektede Yam (Yafes)'in adlarının Abet'ten gelmesi ve Kokaziklerin buna verdiği Abedu = Büyükbaba ve ya adığaca buna yakın anlamda Yabethe = Tanrıbaba adlarındaki gövde de Baba Anlamındaki Abe = Ab'dır. Bu, bu üçkardeşin adlarındaki anaç gövde olan (-am)'ın Baba anlamındaki Abe = Ab olduğunugösterir. Ayrıca; Bu kardeşlerden yalnız Yafese verilen adın sonunda bir ululama terimi olarak Abhazca du = Büyük veya adığaca the = Tanrı sözcüğü gelmesi ve dolayısıyla Yafes'e kardeşlerine nazarın üstün tanınması, inancının kaynağının Yafesoğulları (Japhethide) ve bilhassa Ortadoğu Kokazikleri olduğunu göstermektedir.

Yorumlanan bu Abedu'nun sanı da görünüşe göre -yukarıda geçen- Aügazv'dır.

AZ (AZE) : Abedu'nun oğludur. Aslı, etimolojik anlamı (Dikduruşlu - vurucu - üstün yaratık) olan As'tır. As, ilkin İNSAN anlamında kullanılmış, zamanla insanla insanlar ırklara ve milletlere ayrılınca bu As Kokaziklerin ortak adı ve en sonra da Abaze = Abhaz ve Aşvva = Aşuwa (Abzain)lerin ve Adığa'ların ortak millî ünvanı olmuştur. Değişik söyleyişleri As (Asse), Ase, Aze (Az), Anse, Arse, Aşpe, Anze, Arze, Erze, Aorse, Os (Osse), Aos, Aors, Aus, Auş = Aşu = Aşv, Ows, Ops, Aps, Apsı, Haos, Xaos, Abas, Abase, Abaze, Kas (Kasse), Xaz, Xiaşe, Kaşşu... olup, bileşikleri de (Aswe) Aswı - Aswa - Assuwa - Aşuwa - Asığa - Asıg - Asg - Sag -Sang - sing - Zıg - Dıg) - As-ıı, Azwa (Azga) - Az-ıı, - Asır (Asra, Ezra, Asre) As -lar; Aswır (As-ıı-lar) - Sawır - Saur - Taur; Azwır (Az-ıı-lar) Zawır; Azıx - Azux (Az-lar) ve kısalmış söyleyişleriyle Zıx - Zixi - Zaxu - Zahu; Kasır - Xazır - Hazar (Kaslar - Hazlar), Apsı (Pasır - Parse - Perse - Fars) - Apsılar (Aoslar - Abhaz - lar); Khirkas - Kirkas (Kas-asilleri), Çirkas (Kas-atlıları)-Circas - Kirkas - Kirkes - Cercis - Gercüs; Abase (Baba-Ase), Abaze (Az'-babası, Baba Az'), Abxaz (Baba-Xaz, Xaz -babası), Abazır (Abazalar)... v.b.dır.

As yukarıda bildirilen etimolojik anlamda kurulup ilkin İNSAN, sonra Kokazikler, en son Abhaz - adığe demek olarak kullanılırken Aze (Az) şekline de sokulmuş ve daha sonraları da bu Aze - Az (Mavi gözlü - kumral saçlı - pembe tenli) anlamına gelmiye başlamıştır, bugün hâlâ bu anlamda kullanılmaktadır.

As' - Aos (Avas - Amas - Abas) tan gelen Abas - Abase - Abaze, sonraları aynı söylenişteki Ab - As = Ab - Ase - Ab - Aze (Baba - As = Baba - Aze) teriminin aynı sanıldığında Abaza (Abhaz) İlkata'sının adının Az olduğuna inanılmıştır. Ab-Az'ın ikinci bir anlamı da (Az'-babası, Ase-babası, As-babası) olduğundan abazaların babası olan (Baba-Az)'ın babası ve dolayısıyla Abaza büyükbabasının adı da (Az-babası) anlamındaki Abas - Abaze - Abaz olmuş ve gerçekten de Kolkhida Abazaları (Abhazlar) Abedu - Abdu - Abadu (Büyükbaba) demişlerdir. Böylece Yafes'in Abhazlardaki adı ve sanı Abaz - Aabas (As-babası, Azbabası) ve Abedu Büyük-baba'dır. Xutji Salih bu adları san (Ünvan) saymış olmalı ki bu İlkata'ya bu adları vermeyip Zawır der.

ZAWIR : Bu, Xutji Salih listesine göre Yafes'in oğlu Comer'dir. Adı da ona benziyor. Zawır, Çerkes (Abhaz-Adıga-Asetin) lerde bir efsane kahramanı veya bir uluata adı imiş gibi yaygın bir addır.

Bu halkın anayurdunun otohtonları ve Çerkes ataları veya soydaşları olarak bir Aswır (As-lı-lar) halkı vardı. Aswır (Sawır-Saur-Taur-Dıgar) şekillerinde değişik söylenmiştir. Konumuz olan Zawır buradaki etnonim Sawır yoluyla Aswır'a bağlıdır. Sıwır, Cimmer, Kimer, Gimirre, Gamur, Gomer, Comer de aynı şekilde Aswır-Sawır-Sıwır'can olup Kafkas dağlarının ve otohtonlarının adı idi. İncelemeler ve çeşitli yazılar bu gerçeği göstermektedir. İran mitolojisindeki ilk insanlık atası Gyomers de budur.

Aze -yukarıda açıklanan anlamıyla- Zawır - Comer'in ünvanıdır (Xutji Salih'e göre). Ünlü Arap tarihçisi Mes'udi Abhaz atasına "Yafes'in oğlu Gamur - Amur" der ki o da buradaki Zawır'dır.

DANAKAY : Anlamsızdır. Bir efsane kahramanı veya bir uluata adı imiş gibi Abhazlarda yaygın bir addır. Helen mitolojisindeki Abas'ın dedesi DANAOS bu olabilir. Danakay'ın oğullarına ve torunlarına toptan Kolkhide Abhazları Azimoxçe (Az-i-mox-çve - Az-ın-dal-ları: Az'ın oğulları ve torunları) adını verirler. Tevrat'taki Asxenzaz bundan olabilir.

KAYMAT ve **KAYTUKA** : Danakay'ın bu iki oğulunun adları da anlamsızdır.

TUKAJİY : Tuka - Madeni, Jiy - Demirci sözlerinden bileşiktir: Kutu-ustası.

JİYAZAM : Demirci - Alam demektir. Tukajiyin oğludur.

BATJİRMAXV (Baçirmox) : Batjir-ma Hâkim-Batjir), Batjirma-xv (Yaralı -Batjirma), Batjir-ma-xv (Dağ-hâkimi-Batjir) anlamlarındadır. Kafkas Uluata'sı Togarma gibi.

MA'XVLAŞA : Nurlu-Maxv, Dağın aydın hâkimi demektir.

LAŞAMİRZEA : Gizler-Aydın, sırlı-Laşa demektir.

MIRDZABA : Sır-bulur, Gizliyi-anlar demektir.

Bu son dördü.X. Salih listesinde yoktur.

KANŞAW : Yaygın bir addır. Öç alıcı Kan anlamındadır. Adıgacada Süt kardeş çocuğu demekse de, buradaki bütün ilgilileri Abhazca olduğuna göre kendisi de Abhazcadır.

ŞAWLUX : Eleyici-Şaw demektir.

BALXOR : Ne anlamı var ne de hâlen ad olarak kullanılmaktadır.

TJİMAF : Sıska- Maf demektir. Maf addır.

GUNAALA : Gu naala (Kalbe-uygun, centilmen, sempatik) demektir. Az - Zawır'ın en küçük oğlu olup, Abhaz atası Xişete'nin dedesidir.

ALAXİŞ : A-laxiş Laxiş'in marifesidir. Laxiş ise (La-xiş - Şahin-gözlü) dür.

XİŞETE : Xi-şete (Kutsal-soyulu, Asil-soyulu, Altın-soyulu) demektir. Abhazların en son (en yakın) atası budur.

DAWİR : X. Salih'e göre ZAWİR'in oğlunun adıdır. Bu da bir efsane kahramanının veya bir uluata'nın adı imiş gibi yaygın bir Abhaz adıdır. Anlamsızdır. Babasının adı olan ZAWİR'in değişik bir söylenişi de budur; Dıgar (Dıg-lar) etnoniminin değişik bir söylenişi de bu oluyor. Dıgar (Dıg-lar)'ın aslı Adıga Yoluyla Azıwa (Az-lı - As-lı) olup, bunun bir çeşit çoğulu olan Azwır - Aswır (Az-lı-lar As-lı-lar) yukarıda Zawır maddesinde izah edildi. Her iki yol da Dawır'ı Dıgar'a ve Zawır'a ve dolayısıyla AZWİR - Aswır - Sawır - Dıgar (Dıgar)a bağlıyor. Buradaki Dıgar, Dicle'ye ve bölgesine Dıgar, Tıgare, Dicle, Dırgan, Dıkran, Tıgran -ki aynı zamanda Ermeni ideâl erkek adıdır-, Zagr' Zagros), Tauros... diye adları takılan Çerkes asıllıların adıdır. Bu bölgede Kumogen (Kumalı-yurdu, Kumuk-eli), Kirkasi

(Çerkesli), Uvaza (Abaza, Abuz), Sıxıwate (Sıxıwa-yeri: Adıga-yeri), PısıWate (Pısıwa-yeri: Abhaz-yeri), Pasırgade (Pasır-kite: Abhaz-sitesi), Zygopole (Zıg-şehri: Azig-şehri), ve daha birçok kokazik asıllı etnik ve coğrafya adları çoktur. Tıbar - Tabal - Tobal - Taber adı da yukarıda geçen Dıgar'ın değişik söylenişi ve dolayısıyla Aswır - Sawır - Saur - Taur'a ve Asetinlerin bir dalının adı olan Dıgor veya Tagawur da buna (Aswır'a Taur'a) bağlıdır.

AŞV (AŞU) : Yukarıda geçen Az - Aos - Auş - Auş ve Haos'un aynıdır, hepsinin aslı As'tır. Oğullarına ve torunlarına toptan X. Salih (Aşımuxaz) - Aşv-i-muxaz (Aşv-a-yaramıyan, Aşv-tan-kopan) der. Bu sanın, ad sanarak kullanan bir kaynaktan Tevrat'a Asxenaz şeklinde geçtiği düşünülebilir. Yukarıda geçen Azimoxçe'nin değişik söylenişinden doğmuş bir sözcüktür.

Aşv - Auş - Aos - Aps - Apsı terimi, Aas, Apsu - Haos - Xaos şekillerinde Sümer Asur, Hitit, Helen mitolojilerine de geçmiştir. Haos'un babası Güneş, annesi Perse (Parse - Pasır - Apsır) olduğuna inanılıyordu. Hayg ve Dak - (Dag - Dıga' da bu imiş (2). Aps - Apsı yukarıda yorumlandığı gibi As - Aos'tan çıktıktan sonra zamanla -aynı söylenişte olan- (A-psı: Mutlak-ruh - Mutlak-güç ve mecaz yoluyla Güneş) teriminin aynı sanılarak Kafkas Haos'una da (Güneş oğlu) denmiştir.

Aos - Avas - Abas - Aps (Haos) Helenlerin Abas adlı mitik kahramanlarından en ünlüsünü de doğurmuşa benziyor. Şundaki, Abas'ın bu ad benzerliğinden başka büyükbabası Danaos ve oğlu Danae ve kızı Perseus de yukarıda geçen Kokazik mitik adlarındandır. Helenlerin soykütüğündeki Japet, Promethée, Deucalion, Döros (Daur - Taur - Dawır) da Kokaziktir. Bilindiği gibi, Helen memleketinin ilk halkı Pélasge'ler Kolkhide (Abahzya - Asge yurdu) dan gitme idiler.

Buraya kadar geçen yorumlar Abhazların soykütüğünün birbirinden az çok farklı iki şekilde anlatılmasının nedenlerini açığa çıkarmaktadır; Bunun ışığı altında, her iki soykütüğünü karşılaştırıp birini eksiklerini öbürü ile tamamlayarak ve san (ünvan)ları bırakarak, eski kokazik etnonimleriyle de karşılaştırarak yanlışsız -veya soykütüklerinin en az yanlışsız- olarak kesin Abhaz soykütüğü yazmak araştırmacılar için kolaylaşmaktadır. Buna göre ABHAZ Soykütüğü şeması şudur:

ABEDU (Abdu, Az)

ZAWIR (Aswır)

DAWIR (Dıgar, Tıbar, Taur)

Aşv (Aos, Az, Aşu, Aps)

DANAKAY	Batjirmaxv	Kaşaaw	Balxor	Tjımaf	Gunaala
Kaymat	Kaytuka	Maxvlaşa	Şawlux		Alaxış
	Tukajiy	Laşamırdza			Xişete
	Jiyalam	Mırdzaba			

kardeş adları yanyana, baba adları altına oğullarının adları yazılmıştır. Abhaz atası XIŞETE'dir. Abhaz soykütüğünün veya bununla ilgili izlerin -yaşları yüz yıl aşkın- Abhazlar arasında yapılacak araştırmalarla hâlâ bulunabileceğine inanıyoruz ve bu araştırmalar yararlı olacaktır.

ADİGO-DAG ATALARI : Adıga (Dıg - Dıg) ve Dag (Dağıstan aslı) ların İlkataları hakkında halk anıları araştırılırdursun, biz şimdiden bunların İlkatalarından dördünün adlarını biliyoruz. Şunlardır:

YAFES : Bütün Kafkaslıların İlkatası olduğuna göre Adıge ve Dag'larındırdı.

ZAWIR : Gamur ve Gomer adlarıyla Kafkas dağlarının ve otohtonlarının adı olarak herkesçe bilinir. Kafkas otohtonu olan Adıge ve Dag (Dağıstan aslı)ların da İlkatası olması tabiidir. Zawır'ın aslı olan Aswır adını taşıyan halk Adıga (Dıga)

ve Dağıstan yerlilerinin de ataları idi; Sawır - Saur - Taur - Tauride - Tauros - Daur (Doros) - Dıgar - Dıgr - Tigr - Tibar (Tabal, Taber) diye de söylenmiştir. Adıgo-Dag soykütüğüne Kafkas söylenişleriyle ZAWİR veya DIGR şeklinde geçirilmelidir. DAWİR da olur.

DIGAR : Yukarılarda yorumlandığı gibi Adıgar (Adıgalar) sözünün Kafkas ağzlarındaki değişik söylenişleri olan Dıgr - Dağır - Dawır'dır.

DİGARMA : Dıga-r-ma - Dıg-lar-reisi şeklinde bileşikdir. Dıga'nın Adıga ve Dag olduğu sabittir. Bunun türettiği Dıgarma - Togarma Tevrat'a da geçmiştir. Abhaz soykütüğündeki Eatjirmaxv (Baçirmaxv)ın Baçırma'sı da bundan olabilir.

AOS : Aslında Astır. As - Auş - Avas Abesa) - Aps Abhaz)ve gürcülerin Haos'u bu Aos'tur. Birçoklarının iddiası gibi Tuceme (Dıgerme)nin oğludur ve Aéte - Haig - Daig (Dag - Dak) da bu Haos (2), yani Aos - Aps'tır. Yukarıda yorumlanan Mezopotamya Apsu'sunun da aslıdır. Gerçekten de Adıga - Dag - Dıg - Adıg Adıgaca Asıga (Aslı)nın değişik söylenişleridir, M. F. Şuenu da bu fikirdedir (3). Ancak, bundan Adıgaların Asıgaların bir kolu olduğu anlamını çıkarmak doğru olmaz. Abhazlarla Adıgaların birliği çağındaki ortak adları Adıgacada Asıg (Aslı), Asıx (Aslar), Azıx - Azux (Azlar) idi; Ayrıldıktan sonra Adıgalar kendi kelimeleri olan Asıga'yı Abhazlara bırakarak bunun değişik söylenişleri olan Adıga (Adıga)yı kendilerine alkoymuşlardır; Azux (Azlar) ünvanı ise kendileri tarafından tamamen unutulmuş olarak yalnız Adıga anlamında olarak Abhazlarda kullanılır olmuştur.

Adıgaların kendilerine Aslar ve Aslı anlamlarında isim verdikleri böylece anlaşıldığına göre, bugünkü Adıgaların da As kökünden sürüp gelen bir adları olması gerekir. Gereğince Adıgacada ve gerek başka dillerde S ve Z nin T ve D ye döndüğünü gösteren örnekler çoktur. Bütün bunlar Adıga'nın da yine Adıgaca olan Asıga (Azıga) olduğunu göstermektedir. Öyle ise, hiç bırakılmamış olan As'ın değişik söylenişleri olup öbür Kafkaslıların da ortak atasının adı olan AOS Adıga ve Dağ'ların da atasıdır. Zâten Aos demek olan Aéte de ata olarak kabul etmektedirler. Buna göre Adıgo-Dag soykütüğü şudur:

Yafes- Zawır (Çamur)-Dıgar (Dawır)-Dıgarma-Aos (Assu - Auş - Haos - Aors).

NETİCE : Yukarıda yorumlanan dört soykütüğü de Kafkaslılar arasındaki soy birliğini ve kardeşliklerini; ayrıca da kutsal yazılardaki ve mitolojilerdeki soykütüklerini önemli ve ilk bölümlerini kaynağının Kafkas soykütüğü olduğunu göstermektedir. J. de Morgan'ın, Ermenilerin kendi soykütüklerini hristiyanlıklarından sonra kutsal yazıların etkisiyle düzenledikleri ve sonraları da Gürcülerin onları taklid ederek kendi soykütüklerini düzenledikleri hakkındaki (I) hükmü herhâlde rötşa muhtaçtır. Bunlar, soykütüğü geleneğini kutsal yazılara ve mitolojilere yayan Kokazikler bölgesinde olmaları dolayısıyla kutsal yazılardan almadan da Kokazik geleneklerinden kendi soykütüklerini düzenleyebilirlerdi ve kutsal yazılardan etkilendilerse bile onu kendileri adapte etmeyip ona Kokazik katkılarında da bulunmuşlardır. Nitekim, Gürcülerin Avenan'ı Gomer'e değil Aswır'a benzetmekte ve dolayısıyla Kafkaslı Sawır' (Sıwır, kimer, Çamur, Dıgar...) a etimolojik akrabalık göstermektedir. Arman'ların da Balkan Arvan (Alban)larından geldiği de sabit değil, rivayettir; Onlar ıAlbanyaya bağlamak gerekse Kafkas Alban'ının zâten soydaşlarıdır.

(1) Kafkas Tarihi. Met İzzet.

(2) L.V. de Saint-martin 4'den alınarak M.F. Şuenu'nun ÇERKESLERİN ASLI.

(3) Çerkeslerin aslı M.F. Şuenu.

Çerkesyada Hükümet Şekli Ve Uygarlık Düzeni

(Geçen Sayıdan Devam)

— 2 —

Ahmet Midhat HAGHUR

Öyle ise bakalım, görelim bu kadar medhedip övmeye başladığımız bu memleketin hükümet şekli ve uygarlık düzeni ne idi? Hay... Hay. Şöyle ki Çerkesyada il, ilçe ve saire gibi bölgeler olmayıp kollarına, dallara ayrılmış bir düzende idi. Her kol kendi çevresi içinde kayıtsız, şartsız müstakil idi. Bu kolları biri birine bağlayan şey; milliyetten yani Çerkeslikten ileri geliyordu. Bu bağlılık ise bazı birleşik devletlerin her biri tek başına ve müstakil oldukları halde topluluğunu birbirine bağlayan mânevi ve menfaat bağlılığına benzeyebilir.

Yurdu düşmandan savunmak gerekirse bu ödev bütün Çerkesya için bir kutsal ödev olduğundan her kol askerini toplar ve sınır üzerine giderdi. Bu yurdu savunma ödevinden başka işlerde her kol yalnız başına ve müstakil idi. Fakat bu ayrılık ve bu istiklâl öyle her kolun bir merkezi olup da oradan merkez tutmaz. Kollar bölgeler eve köylere ayrılmış olduğundan her köy yada her bölge dahi kendi başına ve müstakil bir halde idare olunur. Kolları biri birine milliyet bağladığı gibi bölge ve köyleri dahi yalnız milliyet bağlılığı bağlardı. Meselâ: ÇERKES denildiği zaman bütün Çerkesya ayağa kalkar ve Şapsığ denildiği vakit da yalnız Şapsığ kolu dikilir ve ABIN denildiği zaman yalnız Abın köyü meydana çıkarırdı. Halbuki bir köy içinde dahi her hangi bir hane; köylü üzerine nüfuzunu götüremezdi. Her aile dahi kendi evi içinde hür ve müstakil olarak yaşar.

Şimdi bölümleri anladınız. O mutlu memleketin her köşesindeki tam hürriyeti de gördünüz. Öyle ise şimdi dikkat edip bakınız ki nüfuz ve hükümet kuvveti kendini nasıl ve nerede meydana koyar. Hepimizin bildiği bir şey vardır ki kuvvet ve hükümet nüfuzunun en ziyade

ihtiyaç görüldüğü zamanlar savaş zamanıdır. Hattâ bir bakışla muntazam görülen hükümetlerden bir takımının savaş zamanlarında zayıflığı, yetersizliği ve kuvvetsizliği de meydana çıkar. Çerkesyada düşman üzerine gerek taarruz ve gerek savunma için sefer açılacağı zaman savaş hangi kolda hangi köyde karar verilmiş ise o köyün delikanlıları atlarına binerek her tarafa dağılır ve savaş düzenini köyden köye ve koldan kola ilân eder.

Eski savaşların yapılış şeklini hikâye yolunda genç kızlar tarafından bir takım cenk şarkıları düzenlenmiş olduğu gibi beliren kahramanların çoğu hakkında da şarkılar bestelenmiştir. Bundan ötürü cenk davetçileri bu şarkıları söylemeye başlarlar ki bunların güfteleri ne kadar müessir ve içli ise besteleri de kahramanca olmakla gerçekte müessir ve içlidir. Hattâ ANAPA kalesi Ruslar tarafından alındığı zaman cenge giden Çerkesler içinde İbrahim adında bir yeni güvey hakkında düzenlenen şarkının bir kısmı şu şekilde olup okuyuculara bir fikir verecek durumdadır:

“İbrahim kendi yiğitliğini kendisi bilirdi. Arkadaşları yeni gelince de bildirmişlerdi. İbrahim böyle masal gibi medihlere kanmadı. Kendisinin ne kudrette olduğunu turnaklarından akan düşman kan ile gösterdi. Yeni gelin artık kânsın. Kanmazsa İbrahim gelip öpüştükleri zaman kanlı elini başındaki beyaz yaşmağa sürüp boyanacak yaşmaktaki kan lekelere bakarak utancından yüzü kırmızı olsun”

Kızlar bu gibi cenk şarkılarını ekseriya akşamları köyde kendi meclislerinde söyleyip kendilerini dinlemeye gelen delikanlıları savaşa teşvik edip cesaretlendirirler.

Hağhur Ahmet Mithat Efendi

İşte bu şarkı ve gürültüleri işiden Çerkesin kanı kaynayarak hemen savaş için tedariklere başlar ve savaşın nerede ve suretle ve ne zaman olacağını daha bir yandan da haber alır. Bundan sonra halk hangi gün hangi ağacın altında toplanacak ise o gün o ağacın altına toplanır ve köylerin toplanan bölükleri nerede toplanacak ve tabur teşkil edecek ise oraya giderler. Burada dikkat olunacak bir şey vardır; O gün analar oğullarından, kız kardeşler kardeşlerinden kadınlar eşlerinden ve hususiyile sevgililer sevgililerinden ayrıldıkları ve gidip gelmek ya da gelip bulmamak ihtimali ziyade olduğu halde hiç bir kimsenin gözünden bir damla yaş akmadığı gibi soluk ve kasık çehre dahi göstermezler. O gün güya bir düğüne, kız almağa gidiyorlarmış gibi kakhahalar, şakalarla küyâmetlerle giderler. Hattâ adetâ gelenek gibi bir şey olmuştur ki bir delikanlı o gün kıza tesadüf etse "Gel seni de cenge götürsüm" diye şaka eder ve kız "Haydi götür" deyince "yok sen otur rahat et ben giderim, ben erkeğim" diye kızın hatırını alır, yakınlık gösterir, iltifat eder.

Kendi köylerinden bu kadar şen ve neşeyle veda ederek çıktıkları halde bu gâzilerin yol üzerinde rasladıkları köyle nasıl bir sevinçle gidecekleri ve o köyün kızları tarafından nasıl şarkılarla karşılanıp alkışlanacakları pek tabiidir.

İşte bu suretle bölükler, taburlar, alaylar teşkil ederek bunların üzerlerine o toplum içinde en yaşlı ve en ziyade tecrübeli olanlar bir yere gelip kurmay heyeti gibi bir meclis kurarlar ve diğer çerkes dallarıyla nerelerde birleşecekler ve düşmanı hangi noktada durduracaklar, ne yapacaklar ise karara bağlarlar ve anlaşırlar.

Birbiri ardından yapılan harpler yüzünden çerkeslerin her ferdi savaş fenininin nazari ve yapımı bakımından bilgili olduklarından her on kişinin bir onbaşıya ve her yüz kişinin bir yüzbaşıya, her bin kişinin bir binbaşıya ihtiyacı pek azdır. Düşmanın bulunduğu yeri, duruş şeklini ve durumunu adamları vasıtasıyla öğrendiklerinden yaşlı ve tecrübeli adamlarından biri de maiyetinde lüzümü kadar asker olarak bir yöne ve diğer biri de başka bir yöne yürürler. Her kes hedefe varınca zaten her seferinde yaptığı manevrayı yapmaya başlar. Bunlarda askeri bilgi o kadar kuvvetlidir ki yalnız o sâyede nizamiye askeri kadar iş görebilirler. Şöyle ki: Gençlerin yani askerlerin ihtiyarlara yani komutanlara öyle bir itaatları vardır ki adete kör körüne itaat denilebilir. Kurmay heyeti on, onbeş yiğite "ŞU BİNBEŞYÜZ KİŞİNİN İÇİNE DALKILIÇ HÜCUM EDİNİZ. FAKAT CÜMLENİZ ŞEHİD OLUNCAYA DEĞİN CENK EDİNİZ, ZİN HAR GERİYE DÖNMEYİNİZ" diye bir kumanda verecek oisa bilinen onbeş kahraman hattâ arkadaşlarıyla helâllaşmayı ve çoluğunu, çocuğuna selâm bırakmağı bile düşünmüyerek çala kılıç hücumu kalkarlar. Mazalîah içlerinden birisi korkaklık gösterecek olsa arkadaşlarından başka köye geldiği zaman kızlar düzenledikleri hakaretle dolu şarkıları söylerler ve onu utandırıp köyden kaçıruncaya kadar alay ederler.

İşte muharebe gibi en ziyade hükümet kuvvet ve kudretine dayanan büyük işler bu suretle yapıldığından her kes köyünden çıkarken cephanesini de üzerine almış, 15 - 20 günlük pastasını, ghomülü-

Küçük Irmak

Yazan: K. Kadir BEÇ Çeviren: N. KARBEÇ

Bebe gözyaşından çok olmayan
Sevimli, güzel
Kenarları kız dudağı
Gibi temiz
Biliyorum dere,
Belin de ince.
Küçük çocuklar balık avlamaya
Çokça gelirler,
Ekmek kırıntıları ile yemlenmiş oltalarını
Bolca atarlar,
Kumda uzanır,
Dereye dolarlar.
Tanışıp arkadaş
Olurlar burada,
Küçük dereyi kızkardeş gibi.
Çok sevip,
Kutlulaştırıp,
Öğünüyorlar onunla.
Bebe gözyaşlarından çok olmayan
Sevimli, güzel
Kenarları kız dudağı
Gibi temiz
Biliyorum dere,
Belin de ince.

nü, kuru etini ve peynirini de birlikte alarak savaş yerine varıncaya kadar her akşam geçtiği köylerde misafir edilerek beslenip savaş de erzak tedariki için güçlük çekmez olmuştur. Savaşın uzadığı zaman da eğer düşman ülkelerinde bulunuyorlarsa düşman köylerinden erzak tedarik ederler. Ve yine Yurtları içinde buldukları zamanda Beylerin (Verk) ve asil ailelerin anbarları zaten misafirler için açık bulunduğundan seferde bunlar mil-

let askeri uğruna bütün mallarını feda ederler.

Hattâ muharebe bir kaç ay uzayıp da sınır üzerinde bulunan çerkes dallarının bu gâzileri besleyecek kadar zahireleri kalmadığı zamanlar olmuştur ki köleleri arabaları koşarak içerilerde bulunan diğer çerkes dallarına gitmişler ve orduya istedikleri kadar zahire yükletip getirmişlerdir.

Bitmedi)

At Hırsız

Yazan : Fuat TIGHUZH

Çeviren : Ni Dum Guivatjvkue

Suriyenin Osmanlı İmparatorluğuna bağlı olduğu zamanlarda çerkesler Suriye'ye gelip kuneytra bölgesine yerleşmişlerdi. O zaman çerkesler geldikleri yerin iklim ve tabiat özelliklerinin tamamen etkisinde idiler. Gelenek ve görenekleri konukseverlikleriyle, mertlikleriyle, ata olan merak ve binicilikleriyle çevrenin tüm dikkatini üzerlerine toplamışlardı.

İlk zamalarda oranın halkı ile aralarında geçimsizlik ve çatışma olmuş, çerkesler her zaman, her yerde içine girdikleri topluma üstünlüklerini kabul ettirecek duruma hakim olmuşlardır.

Kuneytra, yani çerkeslerin topluca bulunduğu yer, yönetim bakımından Şam şerifliğine bağlı bulunuyordu. Şam şerifi daha önceleri Romanyada bulunmuş Çerkesleri görmüş, onlara karşı derin bir hayranlık duymuştur. Suriyede'de dilden dile dolaşarak efsaneleşen Çerkes toplumunun, yaşantısını duyan büsbütün merakı artan Şam şerifi, onları görmek yakından tanımak istedi. Çerkeslerin ileri gelenlerine haber yollayıp arkasından kendide ziyarette bulunup yakındanda tanımak fırsatını buldu. Adet ve göreneklerini hissetmek, yaşamak ona sonsuz bir haz verdi. Misafirperverliklerine karşı hayranlığı sebebiyle onlara; herhangi bir istekleri varsa daima yerine getirebileceğini, her zaman hizmet etmekten şeref duyacağını, verdiği sözleri yerine getirmekte kusur etmeyeceğini belirtti ve zamanlarda verdiği sözleri yerine getirdi.

Bunun üzerine Çerkes büyükleri Şam

şerifi onuruna bir toplantı ve eğlence düzenlemeğe karar verdiler. Toplantının yeri ve zamanı tespit edilerek bütün köylere haberler salındı. Yarış ve düğün yeri olarak kuneytra düzlüğü seçildi. Thamateler düğünü yönetirdi.

Çerkeslerde toplantılar, düğün ve yarışlar sık yapılırdı. Bu toplantı ve yarışlarda kız erkek hepsi kendini gösterirdi. Erkekler ata binişlerini, cesurluk ve centilmenliklerini, kızlarda incelik, tatlı dilliliklerini ortaya koyarlardı. Böyle toplantılar her zaman yapıldığı için, herkes kendisini daha önceden böyle eğlenceler için hazırlardı. Her yönden kendini yetiştirirdi. Her genç düğün ve toplantılara girme hakkına sahipti.

İşte kuneytra düzlüğünde Şam şerifi için yapılacak toplantı ve yarışı herkes gibi, selmeney köyünden Hapışt Azemet te duydu. Azemet çok fakirdi. Fakat yarış ve toplantılarda ün yapmış, bir çok hediye almış ve taktir toplamıştı. Herkes onun ismini duymuş, yakın ve uzaktan tanımıştı. Azemet bu yarışı duyunca çok üzülmüştü. Çünkü yarışa girmek istediği halde atı yoktu. Halbuki ne pahasına olursa olsun yarışa girmeyi kafasına koymuştu. Bunun içinde ne yapıp, yapıp bir at bulmalıydı. Büyük bir üzüntü ve düşüncü içinde bocalayıp dururken, aklına hiçte fane olmıyan bir fikir geldi... Hişniye köyünde Tambiy Hacı diye zengin ve ihtiyar bir adam vardı. Bu ihtiyarın oldukça güzel bir atı, birde kızı vardı. Atı ve kızı sayesinde Tambiy'i o çevrede tanımayan kalmamıştı. Azemet ondan atını

istemeyi düşündü. "Verirse yarışa girerim. Zaten kendisinin ata binecek kimsesi de yok. Herhalde veririm." diye ümitlendi. Hem azemet Tambinin kızını hiç görmemiş fakat ismini ve övgüsünü çokca duymuştu.

İşte bu düşünce ile Azemet hışniye köyünün yolunu tuttu. Atı verirse yarışta birinci geleceğinden hiç şüphesi yoktu. Alacağı hediyeyle atıyla birlikte sahibine verecek, kendisinde maharetinin ve Tambiy hacının atına göre iyi bir binici olduğunu gösterecekti. Tambiy ise atına göre iyi bir binici olabileceğini kabullenmezdi.

Azemet hışniye gelerek doğruca hacının evinin büyük kapısından içeri girdi. Merdivenin başında oturan hacı kapıdan içeri giren yabancıyı görerek ayağa kalktı. Azemeti çok iyi karşıladı. "Buyur içeri girelim" diyerek içeri aldı.

Azemet fazla beklemeden hacıya istediğini söyledi.

— Sizden bir şeyi çok rica etmeğe geldim. Hayatta şimdiye kadar sizden hiç bir şey rica etmedim. Bu ilk ve son istediğim. Yalnız vereceğinize kanaat getirirde emin olursam söylerim.

— Söyle oğlum. Ne istersen iste karşı koymıyacağım. Yalnız atım jemanı istemedi başka ne istersen iste.

Azemet üzülerek.

— Yarışa girmek için onu isteyecektim. Buraya gelmemin sebebidir bu. Sizden isteyecek başka hiçbirşeyim yok. diye karşılık verdi.

İhtiyar çok tatlı bir dille:

— Oğlum kendi köyümden, komşularımdan isteyenler çok oldu, hiç kimseye vermedim. Şimdi size verecek olursam, onlara karşı saygısızlık olur. O bakımdan beni alıyacağımı ümit ediyorum. Bunun üzerine Azemet:

— Ben bu yarışa girmeği kafama koydum. Hiç bir engel beni bu fikrimden alıkoymamaz. Hal böyle iken atı vermedin? Şimdide ben bildiğimi yapacağım. Sende

beni alıyacağımı ümit ediyorum. Atını çalacağım haber vermedi demeyesin.

İhtiyar "Defol benimi korkutacaksın. Elinden gelecek varsa bırakma" diyerek kızdı.

Azemet oradan ayrılarak köyüne döndü. Aradan iki gece geçti. Yarışada bir gün ka.dı. Gece yarısı köyünden ayrılarak Hışniyenin yolunu tuttu. Hava oldukça soğuk ve yağmurlu, aynı zamanda karanlıktan göz gözüde görmüyordu. Gecenin sonlarına doğru Azemet Hışniyeye vararak hacının sarayına girdi. Bir ağacın arkasına sinerek, saklandı ve etrafı kulak kabadtarak dinlemeğe başladı.

Çok geçmeden ahır kapısının sesi duyuldu. Bir karaltı dışarı çıktı. Karanlıkta ne olduğunu seçemiyen azemet bekleme-yi uygun buldu. Ve kendi kendine söylendi: " her halde benim niyetimde olan birisi olsa gerek." Az sonra karaltı kendine doğru yaklaştı. Baktı ki bir adam. O zaman ağacın altından ayrılıp, meydana çıkınca, adamın kendisine doğru gelerek birşeyler mırıldandığını duydu. Fakat neye uğradığını da bilemedi. Bir an şaşırıp kaldı. Çünkü duyduğu ses bir kadın sesiydi. Kendisine şöyle diyordu. Al şu sandığı hiç ses çıkarma ben atıda hazırladım, gidip ahırdan çekeyim. Azemet hemen kendini toparlıyarak, hiç ses çıkarmadan, nefes bile almaktan çekinerek, uzanıp sandığı aldı. "Bu olsa olsa hacının kızı, ama niyeti ne? At ve sandıkla gecenin bu vaktinde nereye gidecek? Dur bakalım şimdi anlarız." diyerek beklemeye başladı.

Az sonra kız yanında atla beraber geldi. Azemet kızın elinden dizginleri aldı, ata atladı, eğilip kızın ayaklarının da yerden kesip kucağına aldı, hızla saray kapısından uzaklaştı. Yüzünü bile karanlıkta seçemediği bu kızın bu vakitte nereye niçin gideceğini, kimi beklediğini bir türlü anlayamıyan azemet şaşkına döndü. Belli etmemek içinde bütün gayretini sarf ediyordu. Böylece her ikisinde hiç bir

şev konuşmadan köyün dışına çıktılar. Sonra azemet dayanamayıp konuştu.

— Baksana, beni tanıyormusun? Kim olduğumu, niçin geldiğimi biliyormusun? Ben ise seni hiç görmedim. Yüzünün nasıl olduğunu halâ bilmiyorum. Fakat herhalde ismin denexutl, hacının kızı olsun gerek.

İsmi güzellğini çok duydum. Senin hakkında bildiklerimin hepsi bu kadar. Sakın korkma şu andan itibaren beni kardeşin veya ağabeyin olarak bil. Benden sana kıl kadar zarar gelmeyecektir. Bu zifiri karanlık gecede işin neydi ne yapacaktın? Kimi bekliyordun? Bana anlat elimden gelen yardımı yapayım.

Bunları anlatırken Azemet atın üstünde bu zifiri karanlığın içinde sımsıkı kucakladığı ve havanın bu sogukluğunda ateş gibi olan bu ince vücudu düşünmekten kendini alamıyordu. Bütün bunlara rağmen onu bir cam gibi, kırmamak için gereken itinayı göstermekten geri kalmıyordu. Bu kadar dillere destan olmuş nice benim diyen gençleri ters yüz etmiş geri çevirmiş ve bu zamana kadar kimse, atın hayalinden çıkmayıp erişemediği bu güzel melek, şimdi gecenin bu ıssız ve karanlığında Azemetin kucagında idi. Azemet baştan aşağıya kadar bir titredii. Damarlarında ılık bir kanın dolaştığını hissetti. Şimdiye kadar bu kız hakkında çok şeyler duymuş hattâ bu kızla ilgili meselelerde arkadaşlarıyla tartışmıştı, ve hattâ darılmıştı. Fakat şimdi onları yerden göğe kadar haklı buluyordu, ve arkadaşların söylediklerinden pişmanlık duyuyordu. Çünkü kız duyduğu gibi kabul etmemek elinde değildi. Gerçeği şimdi daha iyi anlıyor, inanmak istemedikleri zorunlu olarak kabule mecbur kalıyordu.

Azemetin konuşmasından sonra bir an şaşırın kız kendisine gelmiş, ne söyleyeceğini bilmiyor, bilse bile söylemek için karara varamıyordu. Bir şeyler söyleme zorunda olduğuna da inanıyordu. Elbette bir şeyler söyleyecekti. En iyisi gerçeği söyleyip işi oluruna bırakmak

düşüncesiyle sıkılıp utanarak Azemetin sözlerine karşılık verdi.

Tatalıtatlı, kesik, kesik gayet çekingen ve yavaşça:

— Anzeven köyünden Boleti çok seviyorum, bilmem tanırmısın? Bu akşam için söz vermiştik beni bahçede bekliyecek, alıp götürcekti. Ben sizi Bolet zanederek yanınıza geldim. Şimdide ne durumda olduğumu görüyorsunuz.

Azetmet kızı dinledikten sonra sordu:

— Mesele anlaşıldı. Peki şimdi ne istersin? Evinize mi gitmek istersin? Yok sa Boletin yanınımı gitmek istersin?

— Geri dönmeye niyetim yok, Beni onun yanına götürürsen çok ama çok iyilik etmiş olursun. Bu iyilik yalnız bana değil aynı zamanda onada olacaktır. Bolette beni çok seviyor. Büyük bir sebep olmasaydı muhakkak gelmesi lâzımdı. Başına bir şey gelmiş olabilir. Bunu yaparsan ölünceye kadar seni ve bize yaptığın iyiliği unutmaz. Ebediyen bir kardeşimiz olarak kalırsın. Azemet atını ANZEVAN köyüne doğru çevirdi.

“Boleti iyi tanıırım arkadaşımıdır. Çok mühim bir sebep olmasa gelirdi. Acaba neden? O istediği her şeyi yapar ve yapabilecek kudrette de. Kimse ona mani olamaz, olmayacağımda bilirim” diye söylenip, bu tesadüfün ve garabetin de beşuna olmadığı inancına vararak atını kırbaçladı.

Azemet Boletin köyüne gelerek evi tanıdığı için eve doğruldu. Yakın bir yere kıla atı bırakarak eve yaklaştı ve kapıyı çaldı. Boletle arkadaşı Ahmette dışarı çıktılar. Her ikisi gecenin saatinde giyiniktiler. Bir yere gidecekleri her hallerinden belliydi. Boletin bu vakitsiz ziya retten hoşlanmadığı belliydi. Bir telâş içinde:

— Buyur Azemet amma vakitsiz geldin her neyse, ne yapalım oldu artık, sen de bizimle gelirsın. Bizim bu gece mühim işimiz var.

— Nedir işiniz söyleyinde ona göre gelir veya gelmem.

— Hişniyeden Tambiy Hacı'nın kızı Denexu tanırmısın.

— Tanıyorum.

— Onun yanına şimdi gidiyoruz. Bu gece için söz vermiştim bizi bekleyecek. Fakat bu soğuk ve yağmurda onu yola yalnız çıkarmak istemiyorum. Buna bir türlü gönlüm razı olmuyor. Onun için biraz havanın iyileşmesini bekledik. Artık hemen gidiyoruz Azemet.

— Peki anladık, baban içerdimi? Yukarıda yarı uyanık yatan ihtiyar bu gürültüden uyandı ve Azemetin dediklerini duyarak percereden seslendi.

— Buradayım oğlum, gel ev senin diyerek lâmbayı yaktı. Bolet hemen babasıyla görüşüp geleceğini söyleyerek yukarı çıktı.

— Gecenin bu saatinde sizi rahatsız ettiğim için çok çok müteessirim. Fakat buna mecburdum. Bir şey sormak istiyorum.

— Euyur oğlum sor ne istiyorsan.

— Bu gece oğlun Bolet evlenirse nasıl karşılırsın. Bu işe ne dersin?

— Oğlum yetişkin, evlenme çağında, evlenirim dersen evlensin, buna bende memnun olurum.

Azemet Boletin babasının rıza gösterdiğini anlayınca aşağıya indi.

— Bolet Hacı'nın kızı Denexu buraya geldiyse ne dersin.

Bolet gülerken.

— Böyle şaka olurmu. Böyle bir şey olmazdı olsa benim için ayıp olmaz mı? Amma yine de sevinirim tabii.

Azemet bu sahneye kısa keserek seslendi:

— Denexu sende gel artık

Eunu duyan Denexu sarayın arkasından çıkarak içeri girdi.

— Şakanın ciddi olduğunu gören Bolet bir ara gördüklerine inanmadı, sonra sevincinden kendini tutamıyarak azemetin boynuna sarıldı. Azemette en az onun kadar sevinç ve memnurluk içersinde

kızı teslim ederek işinin acele olduğunu söyleyerek ayrıldı.

Sabah olmak üzereyken Hişniyeye gelerek Tambiy Hacı'nın kapısından içeri girdi. Hacı namaz kılmak üzere kalkmış dışarı çıkmış saray kapısına bakıyordu. Alaca karanlıkta kapıdan içeri girmek üzere olan athıyı görünce içeri girmekten vaz geçerek bekledi. Atı yaklaşarak selam verdi ve attan atladı. Yağmurdan sırlı sıklam olmuş yürümekte zorluk çektiği belliydi.

Gece olup bitenlerden bihaber olan hacı gelen yabancı'nın yüzüne dikkatlice bakınca onu tanıdı gibi oldu. At ise kendisinin atı "ALLAH" "ALLAH" diye seslendi. "Buyur" falan dediyse de Azemet olup bitenleri ayak üstü anlattı.

— Bu senin atın geri getirdim. Çünkü atı ben çalmadım. Çalmış olsaydım, geri getirmedim. Onun için bu atla ben yarışa girmeyi hak etmedim. Buyur atını teslim ediyorum. Diye dizginleri uzattı.

İhtiyar atın dizginlerini aldı. Delikanlının omuzuna elini koyarak:

— Oğlum, atı önce emanet istedin vermedim. Şimdi ise müjdene karşılık atı sana veriyorum. At artık senin oldu. İster yarışa gir ister sat. Bu at sana az bile böyle bir kaç at sana feda olsun.

Azemet kulaklarına inanmadı. Hayatında bu kadar sevindiğini sevinezini aklına bile gelmemişti. Hemen Hacı'nın elini öptü, sonsuz teşekkürler ederek oradan ayrılarak evine geldi.

Hemen atını ve kendisini yarışa hazırlayarak ertesi gün yarışa girdi. Yarışta birinci gelerek bütün toplanmış olan büyük küçük herkesin takdirini topladı.

Ondan sonra Azemet aynı atla bir çok düğün ve yarışlara girdi her zaman her yerde aynı başarıyı elde etti. Ölünceye kadar atı besledi bindi. O at ölünceye azemet her şeye son verdi. Bir daha ne at aldı ne de bindi...

Nalçıkta çıkan "CCSHA MAHO" adlı derginin 1967 4. sayısından alınmıştır...

Çerkesler Milletmidir

Yaşar BAĞ

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği her ayın ilk Pazar günü politik olmamak ve bilimsel nitelikte olmak üzere Kuzey Kafkasyayı ilgilendiren konularda konferanslar düzenlemiştir.

1968 - 1969 yılı içerisinde 6 konferans verilmesi kararlaştırılmış ve konferansın ilki 3 Kasım 1968 Pazar günü saat 15'te Salon Kafkasta dernek yöneticilerinden Avukat Yaşar Bağ tarafından kalabalık bir dinleyici huzurunda verilmiştir.

ÇERKESLER MİLLET MIDİR? konulu konferansı ilginç bulduğumuzdan dergimizde okuyucularımıza sunuyoruz.

A) Millet ve devlet

1 — Milletin tarifi: Milletin çeşitli tarifleri vardır. Fransız bilgini Renan'ın 1882 de yaptığı tarif meşhurdur. Buna göre "Millet, belli sosyal ve tarihi bir gayenin tahakkuku için birlikte yaşama arzusunda bulunan bir insan topluluğudur." Necmettin Sadak milleti "kültür ve gelenek birliği" olarak tarif eder. Ziya Gökalp'e göre "Millet, aynı terbiyeyi almış fertlerden ibaret bir topluluktur."

Bu tariflere göre Çerkesler, Kafkasya da birlikte yaşadıkları devirlerde bir millet idiler. Ortadoğu'ya dağılmış olan Çerkesler ise bugünü bir millet değil, ancak içinde yaşadıkları milletlerin birer parçası durumunda bulunmaktadır.

2 — Milletin bileşimi: Bugünkü duruma göre milletler, tek bir ırktan ibaret olmayıp çeşitli ırkların bir karışımı ve bileşiminden meydana gelmişlerdir. Bunun için birkaç örnek verelim: Fransız milleti Erötorlar, Normanlar, Gaskonlar, Germanler, Basklar vs. den; İngiliz milleti Anglo saksonlar, İskoçyalılar, Galililer ve İrlandalılardan, İtalyan milleti Romalılar, Germanler, Etrüskler, Yunanlılar, Araplar vs. den, İran milleti Farisi, Kürt ve Türklerden, Türk milleti Türk, Kürt, Çerkes, Arnavut, Laz, Gürcü vs. den teşekkül etmiştir.

Bu çeşitli ırklara ve kavimlere mensup insanlar, aynı toprak üstünde aynı

menfaatlere bağlı olarak yaşadıkları, ortak bir dil ve kültüre sahip oldukları için bir millet teşkil etmektedirler.

Tarihte gelmiş, geçmiş büyük imparatorlukların sınırları içinde kalan halklar, bugünkü anlamda bir millet teşkil etmiyorlardı. Pers, Roma, İskender, Cengiz, Timur, Osmanlı, İngiltere İmparatorlukları elbette birer millet değil, milletler ya da halklar topluluğu idiler.

3 — Millet - devlet ilişkisi: Devlet, belli bir ülkede yaşayan bir milletin egemenlik hakkına sahip siyasi kuruluşudur. Genellikle milletsiz devlet olamayacağı ileri sürülür. Fakat devletsiz millet mümkündür. Tarih boyunca birçok milletin devletsiz olarak kaldıkları ya da başka devletlerin egemenliği altına girdiği görülmüştür. Misal olarak Polonyalılar, Sırp-lar, Bulgarlar, Yunanlılar, Araplar, daha bir çok Asya, Afrika halkları gösterilebilir.

Nüfus bakımından toplu olarak aynı topraklar üzerinde yaşayan toplumlar, bağımsızlıklarını kaybetse bile, birgün tekrar bağımsız olmak ümit ve ideali ile yaşayabilirler. Fakat dağılan toplumların tekrar devlet kurmaları ancak lehte çok istisnai şartların mevcudiyeti ile mümkündür. Bu istisnaya örnek olarak Yahudiler gösterilebilir. Onları kurtaran paraları ile milli dinleridir. Tabii, bunlar da her toplumda bulunmamaktadır.

4 — Endüstri toplumu, tarım toplumu: Günümüzde endüstri ülkelerine ileri ülkeler, tarım ülkelerine geri kalmış ülkeler denilmektedir. Endüstri toplumları tarım toplumlarından daha kuvvetli oldukları için bunlar arasındaki bir mücadelede normal olarak endüstri ülkeleri galip gelir. Kafkas-Rus savaşlarına bu açıdan bakıldığında görülmektedir ki, kılıç kılıca savaşıyan Ruslar Kafkasya'yı alamamışlardır. Ancak Rusyanın bir endüstri ülkesi haline gelmesi ve böylece teknik dengeyi bozulması neticesinde savaş da aleyhimize dönmüştür.

Vatan ve istiklâl aşkı ile savaşıyan kahramanlar, destanlar yaratarak ölebilirler. Fakat top ve tüfeğe karşı kılıç ve kama muzaffer olamaz. Şeyh Şamil esareti sırasında silah fabrikalarını gezerken "Şimdi niçin yenildiğimizi anlıyorum." demek suretiyle bu gerçeği teyit etmiştir. Aslında Kafkasya'lılar yenilmemişler, tükenmişlerdi.

Eğilimsizlik konusunda, 2000 yıllık bir perişanlıktan sonra anavatanlarında tekrar devlet kurmuş olan Yahudiler örnek olarak gösterilmektedir. Bu vesile ile Çerkeslerle Yahudileri ayıran özellikler üzerinde durmak faydalı olacaktır:

a) Yahudiler milli bir dine sahiptir. Tevrat, onlara Fırat ile Nil arasında uzanan bir "Arz-ı mev'ut" vadeder. Çerkesler ise üniversal bir dine dahildir. Ümmet anlayışı, milliyet anlayışını red ve yok eder. Kur'an hiçbir millete hiçbir şey vadetmez, sadece ahirette altından ırmakları akan bir cennet vadeder.

b) Yahudiler, dünyanın her yerinde büyük şehirlere yerleşmişlerdir. Zengin ve okumuş insanlardır. Bankerlerden başka ilim, sanat ve fikir adamları da yetiştirmişlerdir. Çerkesler ise her yerde köylü ve çiftçidirler. Ekonomik ve sosyal bakımdan kapalı bir hayat yaşarlar, dolayısıyla fakir ve cahildirler. Tamamı henüz ilköğretimden dahi geçmemiştir.

Bu kadar farklı bünye ve şartlara sahip bulunan toplumların aynı neticelevi almalarını beklemek herhalde abes olur.

B) Çerkeslerin dünü ve bugünü:

1 — Kafkasya'nın tarihteki beşeri durumu: Kafkasya'nın tarih boyunca arzettiği durum hâlâ esrarını muhafaza etmektedir. Kafkasya, nüfus hareketleri bakımından birbirine zıt iki özellik gösterir, yani hem dışarıya nüfus ihraç eden, hem de dışardan nüfus çeken bir merkezdir. Hindistan'dan İskoçya'ya, Kafkasya'dan Mısır'a kadar dünyanın birçok yerlerinde Kafkasya menseli topluluklara raslanmakta, fakat bunların o memleketlere ne şekilde ve hangi şartlar altında gittikleri tarihçiler tarafından henüz izah edilememiş bulunmaktadır. Etiler, Mısır Memlûkleri, Basklar ve diğerleri aydınlanmamış konulardır.

İtmenin tersine, nüfus çekme özelliğinden dolayı Kafkasya'ya o kadar çeşitli kavimler sığınmıştır ki, Araplar buraya Cebel-i Lisan (Diller Dağı) adını vermişlerdir. Kas ırkından başka Ari, Sami, Turani ırklara mensup bir çok kavimler Kafkasya'ya yerleşmiş ve Kafkashlık ruhunu benimsemişlerdir.

Kafkasya'da kalan Çerkesler, acaba ne den büyük şehirler kurup maddede şekillenen medeniyet yaratmamışlardır, ne den siyasi iktidarın merkezileştiği, devamlı orduya sahip klasik bir devlet kurmamışlardır. Bunların cevaplarını ilmi olarak veremiyoruz. Ancak, devletin iç fonksiyonu yönünden bir tahlil yapmak mümkündür. Devletin iç fonksiyonu toplumsal huzuru kurmak ve idame ettirmektir. Kafkasya'da iç huzuru sağlayan bir toplum düzeni, devletsiz ve polissiz olarak kurulmuştur. Bu toplum düzeni, insan hakları, kişi hürriyeti, adalet, kanaat ve eşitlik gibi yüksek insani prensiplere dayanıyordu. Bu düzeni sağlayan vasıta da herkesin hürmet ve riayet ettiği âdetlerdi. Bu düzen, ünlü Fransız düşünürü J.J. Rousseau'nun "Toplum Sözleşmesi" adlı kitabında ideal olarak tasarladığı düzene tamamiyle uymaktadır. Ruso, kitabında şöyle diyor: "Üyelerinden her birinin canını, malını bütün ortak güçle savunup koruyan öyle bir toplum biçimi bulunmalı ki orada her insan hem herkesle

birleştiği halde, yine kendi buyruğunda kalsın, hem de eskisi kadar hür olsun." İşte Kafkasya'lılar bir zamanlar böyle bir toplum biçimi bulmuşlardı, fakat sonradan yitirdiler. Eğer Ruso'nun fikri doğru ise, Kafkasya'da büyük şehirlerin kurulmaması olmasına üzülmemek gerekir. Aynı kitabında "Şehirlerin surları köy evlerinin yıkıntıları ile yapılır. Başkentte yükselen her sarayı gördükçe, bütün bir ülkenin harabeye çevrildiğini görür gibi olurum." diyor.

Dışardan bir müdahale olmasaydı, bu düzen belki gelişerek devam ederdi. Fakat ne çare ki dünyada toplumlar hareket halindedir ve toplumsal kanunlar, hükümünü icra eder. Nasıl ki, eski ve enteresan bir medeniyet olan Amerika'daki İnkamedeniyeti, Batı Avrupadan giden maceraperest ve altınperestler tarafından yıkıldıysa, Çerkesya'nın orijinal toplum düzeni de Doğu Avrupalılar tarafından yıkıldı.

2 — Anavatanın toplu olarak terkedilmesi: Eşit olmayan şartlar altında Rusya ile yapılan ve 270 yıl süren savaşlar sonunda Kafkasya'nın savaş gücü sıfıra mün cer oldu. Tarihin en trajik güçlerinden biri cereyan etti ve anavatan toplu olarak terkedildi. Bir buçuk milyon muhacir göç sırasında açlık, sefalet, salgın hastalıklar ve çeşitli belâlar yüzünden korkunç kayıplara uğradı. Yerleştirildikleri yerlerde de iklimle uyamamaktan ve sitema hastalığından kitlevi ölümler devam etti. Hatta, geride sadece bir Çerkes mezarlığı bırakarak toptan yok olan köyler de vardı. Bir buçuk milyon göçmenin ne kadarının bir ölüm tırpanının elinden kur tuluğu meçhuldür. Şimdi Ortadoğuda bulunan Çerkeslerin miktarı kesin olarak bilinmemektedir. En iyimser tahminlere göre Türkiye'de bir milyon, Suriye'de otuz bin, Ürdün'de yirmi beş bin civarındadır. Bunlar, genel nüfusa oranla ancak, yüzde 2 ve 3 oran teşkil etmektedirler.

Ortadoğuya dağılan Çerkesler, millet olmak vasfını kaybederek içinde yaşadıkları milletin birer parçası olmuşlardır. ArabistandaKiler Araplaşmakta, Türkiye'de

dekiler Türkleşmektedirler. Anavatanında onları bir millet olarak yaşatan değerler, âdetler unutulmakta, çoğunluğun kültürü benimsenmektedir. Şifahi kültürün taşıyıcıları olan yaşlılar öldükçe, onlarla birlikte asırların mahsulü olan âdetler de ka ranlık kabirlere gömülmektedir. Açık ki, yazılı olarak tesbit edilmeyen kültürlerin bu akibetten kurtulmalarına imkân yoktur.

3 — Türkiye'de durum :

a - Geçmişteki durum: Osmanlı İmparatorluğu devrinde gerek devlet idaresinde gerekse orduda Çerkeslerin önemli vazifeler aldıkları görülür. Kurtuluş Savaşında da teşkilâtta ve cephede Anadolu'nun kurtuluşu için düşmana karşı büyük bir vatanperverlik ve şevkle savaşmışlardır. Atatürk'ün "Nutuk" kitabında yazılı olduğu gibi, Erzurum Kongresinde Temsil Heyeti'ne seçilen yedi kişiden beş tanesi Atatürk'ün yanına hiç uğramadıkları halde Kafkas asıllı olan iki tanesi savaş sonuna kadar hiç yanından ayrılmamışlardır. Bunlardan birincisi Milli Kurtuluş Hükümetinin ilk başbakanı olan Rauf Orbay, ikincisi ise ilk dışişleri bakanı olan Bekir Sami Beydir.

"Yorgun Savaşçı" romanından öğrendiğimize göre, batı cephesinde Yunanlılara karşı ilk mukavemet teşkilâtını kur anlar da Çerkes asıllı Türk vatandaşlarıdır. Fakat diğer taraftan, Hilâfet ordusunun başında milli mücadeleye karşı çıkan ve Etem tarafından tepelenen Anzavur Ahmet var. Düzce İsyanına katılanlar, İsyanında öldürülen Mahmut Bey, var.

Bütün bu tetazlar, bir milli şüura ve gayeye sahip olmadan günün şartlarına ve dış tesirlere göre hareket ettiklerinin delilleridir. İçinde yaşadıkları toplumu etkileyen faktörler, Çerkesleri de etkilemiş, onları yanlış veya doğru birtakım davranışların içine itmıştır ve itmeye devam etmektedir.

b - Şimdiki durum: Anavatanından getirdikleri şifahi kültür ve âdetlerini yitiren, genel nüfusun ancak yüzde 2 veya 3 nü teşkil eden, çoğunlukla tarımla uğraşan Anadolu Çerkesleri, bugün Türkiye'de

nin ekonomik, sosyal ve eğitim şartlarına uyumuş durumdadırlar.

c - Anadolu Çerkeslerinin hareket tarzı ne olmalıdır?

Anadolu'da irki vasıflar kaybolmakta, müşterek özelliklere sahip yeni bir millet teşekkül etmektedir. Ancak şöyle bir soru sorulabilir: Etnik grupların kendi sanat, kültür ve âdetlerini unutmaları ye rindè midir? Kendi varlıkları yönünden yerinde midir, Türk Milletinin bütünlüğü yönünden yerinde midir?

Etnik gruplar yönünden düşünülecek olursa, geçmişten tevarüs ettikleri kültürlerini yaşatmaları ve geliştirmeleri, kendileri için tarihi bir görev olarak kabul edilmelidir. Bu değerlerin yaşatılması da onların derhal yazılı hale getirilmesi ile mümkündür. Âdetler, atasözleri, masal, hikâye ve şiirler, müzik parçaları yazılı olarak tesbit edilmeli, yayınlanmalı ve herkese tanıtılmalıdır.

Türk Milleti yönünden de bu tür çalışmalar, Anadolu folklorünü zenginleştiriceği için faydalıdır. Bütünlü zıtlaşmayan, onu tamamlayan parçanın bütüne zararı olmaz.

Dünyanın ve Türkiye'nin sosyal ve hukuki şartları, etnik grupların kendi kültürlerini geliştirmelerine elverişli ve uygun durumdadır.

1948 yılında Birleşmiş Milletler Teşkilâtı tarafından kabul edilen, hemen hemen bütün devletler tarafından onaylanan, T.C. Anayasası için de ilham kaynağı olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi beşeriyetin ortak malıdır ve beşeri değerlerin koruyucusudur. Bu beyannamenin bazı maddelerine bir göz atalım:

Madde 1 — Bütün insanlar hür, eşit, hak ve şeref sahibi olarak doğar.

Madde 2 — Irk, renk, cins, din, siyasi ve başka türlü farklar, mülkiyet veya herhangi bir durum ileri sürülmeden, herkes bu beyannamede bahsolunan bütün hak ve hürriyetlerden faydalanır.

Madde 27 — Herkesin toplumun kültürel çalışmalarına serbestçe katılmak, güzel sanatları tatmak, ilim alanındaki ilerleyişe iştirak etmek hakkı vardır.

T.C. Anayasasının da kişilerin ve toplumların kültürlerini geliştirmeye hakları olduğunu belirten maddeleri vardır:

Madde 2 — Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına dayanan bir hukuk devletidir.

Madde 20 — Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Düşünce ve kanaatlarını söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir.

Madde 21 — Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Madde 24 — Kitap ve broşür yayımı izne bağlı tutulamaz, sansür edilemez.

Son olarak diyebiliriz ki, Anayasa'nın 3. maddesindeki "Türkiye Devleti, ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütündür." hükmünü benimseyen Çerkes asıllı Türk vatandaşları olarak, kültür, sanat ve folk lör alanlarında serbestçe araştırma, yayım ve tanıtma faaliyetlerinde bulunabiliriz. Bunun için bir engel ve sakınca yoktur.

Eundan başka dünyada olup bitenler de izlenmelidir. Suriye, Ürdün, Kafkasya ve Amerikadaki Çerkeslerle kültürel ilişkiler kurulmalıdır ve kurulabilir. Çünkü Türkiye'nin de onayladığı İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 19. maddesine göre, "Herkesin fikir ve düşünce hürriyetine, hakkı vardır. Bu hak fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, memleket sınırları bahis konusu edilmeksizin her vasıta ile bilgi ve düşünce aramak hakkını gerektirir."

EİBLİYOGRAFYA :

1 — Tevrat, 1958, İstanbul

2 — Nutuk (Söylev) M. Kemal Atatürk

3 — Türkçülük Esasları, 1950, Ziya Gökalp.

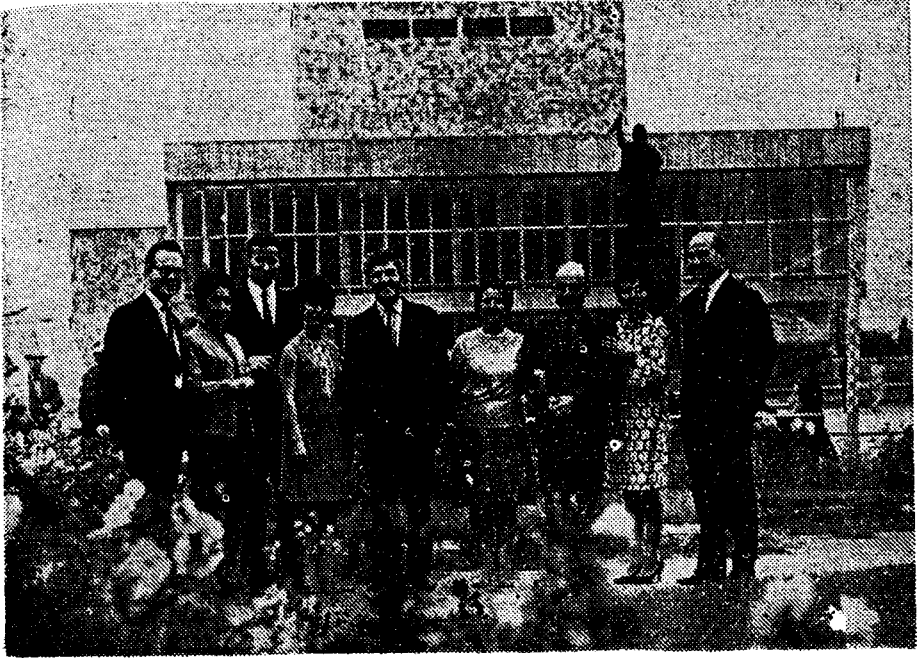
4 — Toplum Sözleşmesi. J.J. Rousseau, Ç. Vevat Günyol, 1965 Çan Yayınları, İstanbul.

5 — Yergün Savaşçı (Roman), Kemal Tahir, 1968.

6 — İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi.

7 — T.C. Anayasası.

Kuzey Kafkasyadan Resimler

ÜRDÜNLÜ TURİSTLER NALÇIK'TA

Sol başta arkadaşımız Semih Thabısım misafirlerle bir arada opera binasının önünde

Nalçık Çerkes Üniversitesi Rektörü Dr. Kambulat Keref (solda) Üniversite bahçesinde görülüyor.

NOT : Bu fotoğraf dergimizde yayınlanmak üzere özel olarak gönderilmiştir.

Abhazlarda bayan elişleri meleği arışna

Yazan : Beygua ÖMER

Bu tanrıçaya (Dokuma, Örgü, Oya, Biçki, Dikiş meleği) veya (Güzel sanatlar meleği) de denebilir. Bu elişleri Abhaz geleneğinde güzel sanatlardan ayrılmıyor du. Örmelerin üzeri nakış veya resimle işlendiği kadar örücüsü öğülürdü. Bir kızın gelin giderken hediye olarak götürceği bu gibi kendi eserleriyle çeyiz sandığının dolu oluşu ve bunların başarılılığı nisbetinde ün ve övgü kazanırdı. Saat kılıfları ve madeni para keseleri örülürken üzerlerinde nakış ve resim de yapılırdı. En çok çiçek, açıl el, kuş resimleri görülürdü. Güzel elişi yapabilmek terbiyeli olmak kadar bir kızın vazifesi idi. Bu elişlerinin koruyucusu ve yardımcısı olan melek ARIŞNA idi. Küçük eltisi YARIŞNA ile Kızı YARIŞ da kendisinin bu işlerde emrinde ve yardımcısı idi.

Her üçünün de adlarının anaç gövdesi Arış'tır, Ş'si kalın söylenir. Bu ad Abhazcadaki A-rış-na - Anılmış örgü tanrıçası şeklinde kuruludur. Arış Türkçeye de dokumacılıktaki boy ipliğinin adı olarak geçmiştir.

Helen mitolojisinde Athena'nın rakibi olarak gösterilen ARAXNE'nin bu adı da konumuz olan Arışna'dandır.

Kadınlar dokumacılıkta tanrıça Arışna adına dua ederler, ilâhi söylerler. İlahisi şudur:

"Siüny Paüny rıtsxıraaü
Satü, dzaxü Arışna!
S'sıga waara ysıştışayt
Eaasıtsxıraa Arışna!
Beytsala eytzı Yarışney
Bıpha Yarışiy sıtsxıraayt;
S'sıga ztaxıu yrixdzaraup,
S'sımtagi bziyexaayt!".

Türkçesi :

"Dokumacıya ve örgücüye yardımcı
Biçici - dikici Arışna!
Dokuma tezgâhımı emanet istiyorlar;
Bana yardım ediver Arışna!
Küçük eltin Yarışna ve
Kızın Yarış bana yardım etsinler;
Dokuma tezgâhım isteyenlere yetişsin,
Dokuduğum da iyiy olsun!".

Arışna'nın bu adının değişik söylenişleri ayrı ayrı birer melek adı sanıldığından, yardımcısı Yarışna ve Yarışın ayrı kişiler olarak tasarlandığı anlaşılmaktadır.

ESKİ ADIGHE (Çerkes) TARİHİ ÖZETİ

— 18 —

Yazan :

Şora Bekmurze NOGUMUKA

Çeviren :

Dr. Vazfi GÜSAR

(Geçen Sayıdan Devam)

Bu suretle karışıklıklar, iç geçimsizlikler akıllı kral HATUJUKA sayesinde sona erdi. Dirâyeti ve azmi ile isyanlar, fesatlar fesatçıları ile beraber yok edildi, dağınık partiler birleştirildi. Tamahkâr prenslerin tama- ve ihtiraslarına da son verildi. Doğuşen, çarpışan halk arasındaki bu husumeti yok ederek yerine barışı yerleştirmeye muvaffak oldu. Memleket halkını sarsan, milleti parçalayan anlaşmazlık ve anarşiyi hiç sevmiyen kral; bazan çok şiddetli davranmaktan başka çare bulamazdı. Buna rağmen samimi ve temiz kalpli olanları korumakta, doğru ve iyi hareket edenleri cesaretlendirmekte üstün bir örnek idi. Fakat zulüm yapanların, fesat tohumu ekenlerin de müthiş düşmanı olduğundan onları şiddetle cezalandırır ve elindeki bütün vasıtalarla onlarla savaşırdı. Bu suretle kısa bir süre içinde halkı, kanunları, nizamları saymağa ve amcası ünlü BERSLAN'ın koyduğu ve yürürlükteki bu geleneklere riayet etmeye yöneltti ve herkese haddini bildirdi. Son olarak da aldığı tedbir ve yaptığı işlerle kanun olan gelenekleri (Khabze) ve prens, lider, Verklerle alt kat tabakasını ilgilendiren sosyal nizamı yenileyip tesbit etmek olmuştur.

HATUJUKA'nın çalışması ve iki kardeşinin de kendisine yardımları, millet işlerine ve faydalarına bağlılıkları ile durmadan çalışmaları sayesinde işler normal yolarına döndü, memleketin her tarafında emniyet ve huzur hüküm sürdü ve (ikinci kalkınma devri) başladı.

Bu bilgin kral; bütün prensler ve

hattâ kardeşler arasındaki ayrılış ve çekememezlik nefretinin başlıca nedenini hâkimiyet ve liderlik olduğunu anlamış ve bu yüzden ölmeden önce Kabardey ülkesinin üç kardeş arasında taksimini uygun bulmuştu. Kendi zamanında kendi istek ve iradeleri ile bu parçalama hatası filen tamam olmuştu. Kardeşlerden her birinin idaresini üstüne almak üzere memleketin birer parçası verilmiş, hediye edilmişti.

Rivayet ederler ki her birinin hissesi-ne elli köy (Hable) düşmüştür. Bunlardan her biri de bin aile ve bin hayvan ahırını kapsamaktadır. Bütün milleti ilgilendiren genel işlerin idaresi; en büyük kardeşin nüfuz ve idaresi altında bulunması da şart koşulmuştur. Kardeşler, idarî ve ehemmiyetli siyasi işlerinde, memleketin bağımsızlık ve kalkınmasına teallük eden hususlarda onun muvafakatını alacaklardır.

Prens JANBOT'un mal ve toprağı ŞEGEM nehri kıyılarından TEREK nehri kıyılarına kadar uzanır. Prens ve kral HATUJUKA ile kardeşi Prens MİSSOST'un hissesi TEREK nehri ile Kuban nehri arasında düşen memleketlerdir. Bu suretle memlekette HATUJUKA, JANBOT ve MİSSOST aileleri ortaya çıkıp yer almışlardır.

Kral HATUJUKA; memleketi parçaladıktan üç yıl sonra öldü. Ondan sonra amcası Prens ŞOGENOKA ve ondan sonra da iki prens JANBOT ve MİSSOST öldüler. Prens ŞOGENOKA; ALEŞKO a-

dında bir çocuk bıraktı. Kral HATUJUKA ise; dört çocuk bırakmıştı. Onlar da KURGOKUE, ADİLGERİ, MUHAMMED ve İSMAIL. Prens JANBOT da dört çocuk bırakmıştır ki onlar da: BEKMURZE, KAYTUKA, ALIMURZE ve SULTAN ALİ. Prens MİCSOST'un üç çocuğu olmuştur. Bunlar da HATUJUKA, ALİ ve İSLAM. Ancak bunların hepsi babalarının vasiyeti gereğince en yaşlılarının himayesi altında uzun süre birlikte rahat, huzur ve anlaşarak yaşadılar.

KALMUKLARLA SAVAŞ

Bazı yaşlılarımız derler ki; o sürelerde Kabardey çerkesleri ile Kalmukların arası istenildiği gibi iyi değildi. Aksine birbiriyile düşman idiler. Kalmuklar sıra Kabardey ülkesine saldırırlar ve onların Kalmuk ülkesine yakın olan kuzey memleketlerden tuz getirmelerine engel olurlardı. Bu durum KALMUK Hanı DOUMBUKULB'un kral HATUJUKA'nın kızı ile evlenme isteği belirinceye kadar devam etti. Evlenme işi bitince aralarındaki ihtilaf kalktı ve bu suretle Kabardey çerkesleri zorluk görmeden kuzeyden tuzlarını alabiliirder, Yeniden barış ve huzur yerleşti.

Ancak KÜÇÜK KABARDIYA lideri Prens ALCOKA ile TATLOSTAN ailesinden JANMURZE'in oğlu genç İMUDAR ŞAV arasındaki kuvvetli anlaşmazlıklar, ayrıca BÜYÜK KABARDIYA prensi BEKMURZE ile arasındaki kıskançlık ve birbirinden nefretler, toprak ihtilaflarından ötürü kanunlara saygısızlık ve eskiden beri yürürlükte olan âdetlere riayet edilmemek, kardeşlik ahidlerinin yıkılması, küçük kardeşin yaşca büyük kardeşe itaat etmesi baba vasiyetini göz önüne almamaları, büyüğün işlerini görmemeleri, veraseten de geçen edeb, terbiyeye aşırı saygısızlık gibi sebeplerle yurttaki huzur uzun sürmedi.

Garezkârlık gösteren ve asil sınıftan bulunan terbiyeciler (BİFAGUE

VORK), bulanık suda avlanmak için aradaki anlaşmazlıkları genişletmek istek ve hoveslerinden ötürü de her biri kendi prensine: (ben kendimden bir yumruk bağışlayacağım) ya da (karşılmak için bir yumruk bağışlacağım) diyorlar ve ayrıca da prenslerinin kavgaya ve birbirleriyle tutuşmağa teşvik ve tahrik için de: (sen crıdan daha aşağımısın?) ya da (mallariyle ve adamlariyle o senden daha mı üstün?) diyorlardı.

Böylece aralarındaki ihtilaflar yenilendi, birlikleri dağıldı ve önceki anlaşmazlıklardan, çekememezliklerden ötürü çektikleri sıkıntı ve içine düştükleri kötü durumlara, ıztıraplara kıymet vermiyerek aralarına giren çekişmeler ile kuvvetleri yok oldu. Güçlerini o derece yitirdiler ve zayıfladılar ki artık düşmanlarının tecavüzlerini durdurabilmekten ve bağımsızlıklarını korumaktan aciz hale geldiler. Bundan faydalanan düşmanlar gelecek bölümlerde belirteceğimiz şekilde onlara saldırarak boyundurukları altına soktular.

Bu son durumlardan hiç de hoşlanmayan ve üzülen TATLOSTAN ailesinden ŞOLOKH (Şolox)'un oğlu prens KARAZİY, nihayet kalkarak ortadaki çekişmeleri yok etti. Zamanında Lider (kral) oldu. Ondan sonra emniyet ve huzur bir süre deva metti. Zamanında CENGİZ Han torunlarından biri (Kırım hanı) kuvvetli bir ordu ile memlekete saldırarak TEREK nehri ile VOLGA nehri arasındaki geniş ovaları işgal etti ve seçkin suvarilerle Kabardey Çerkes ülkesini her tarafından çevirdi ve bu kuvvetlerle Kabardey çerkeslerini islâm olmaya zorladı.

Kabardey çerkesleri birden kalktılar, onu karşılayarak ilerlemekten alakoydular ve uzun süre karşılarında durabildiler. Fafat sonunda yenilgeye uğrayarak bu gün Yekateridar (KALEŞKHUE) dedikleri şehrin bulunduğu SYEPAKA adındaki yere kadar gerilemek zorunda-

kaldılar. Bunun arkasından TATAR ordusu şiddetli bir hücumla kalkarak Çerkes ordusunu çevirmek ve çevrelerindeki muhâsarayı sıkılaştırmak için TEREK nehrini iki yerinden geçti ve JULAT mevkiine vardı. O zaman Kabardey Çerkes ordusu iki bölüme ayrıldı. İlk kısmı Terek nehrinin sağ kıyısına kadar Aşağı Julat'ın savunmasını üstüne aldı. Büyük Kabardiye ordusunun da eklendiği ikinci kısım ise bu nehrin sol kıyısına kadar olan Yukarı Julat'ın savunmasını eline aldı.

Bu durum karşısında Tatarlar; ordularını birleştirmeye ve aşağı Julat'a hücum etmeğe mecbur oldular ve Kabardey Çerkeslerine sardırarak kanlı bir savaş yaptılar. Bunun sonu olarak Büyük Kabardiye ordularının adı geçen bölgeyi savunmada gösterdikleri büyük yardımlarına rağmen Tatarlar JULAT (x) i istila etmeye muvaffak oldular. Bu suretle savaş sona erdi. Fakat Kabardey Çerkesleri İslâm dinine girmeye kabul etmediler.

Tatar Hanı JULAT mevkiinde ve dolaylarında (ULUS) ların çoğu ile uzun bir süre kaldı ve emrindekilere tuğladan mescidler ve minareler yapmalarını emretti. Bu binaların izleri bu güne kadar durmaktadır.

NOGAY'LARLA SAVAŞ

Nogay Hanı CANBEK; bir kaç yıldan beri aşiretleri ile birlikte çevremizde yaşıyordu. Bunlar devamlı olarak ikamet yerlerini değiştirirler (KİBİTKE) dedikleri keçeden yapılmış çadırlarda yaşarlar. Yılların gelişine rağmen eski hayat tarzlarını hiç değıştirmezler, Göçebe olarak bu çadırları bir yerden başka bir yere götürüp kurarlar ve içlerinde barınırlar. Eskiden beri bunların yaşayış ve geçimleri hırsızlık, çapulculuk, yağmacılık ve talan idi. Onların bu yaşama durumu

gençlerimiz için iyi bir numune olmadı. Komşularının tuttukları bu kötü yol onlara da tesir etti, onlar gibi yapmağa, işlerde tenbellik göstermeğe başladılar. Onlar gibi iş görmeden, yorulmadan, para ve mal sahibi olmak arzuları arttıkça arttı. Bu gençlerimizde ruh ve ahlâk o kadar bozuldu ki artık çalışmaz oldular, harp ve spor oyunlarına düştüler. Hırsızlığa, yağmacılığa ve komşularına ve başkalarına akın etmeğe alıştılar.

Tatar Hanının bu yerlere gelerek halkı ile uzun yıllar yerleşmeleri çerkeslerin baba ve dedelerinden miras kalan bu toprakların bu yabancılar tarafından istilâ edilerek çullanmaları ve onu kendileri için münazaasız öz toprak saymaları ne Kabardey çerkeslerinin ne de diğer dağlı komşularının hoşuna gitmedi. Bununla beraber Hanın bu göçebe aşiretiyle o memleketlerde sahibinin izni olmadan barınıp yerleşmeleri onları çileden çıkardı. Bundan ötürü onları rahatsız etmek ve ordugâhlarında ve yerleştikleri yerlerde hırpalamak için ufak birliklerle üzerlerine akın ettilef. Nogaylar ise bu akınlara kulak asmadılar ve Çerkeslerin sabrı tükeninceye kadar yerlerinde kaldılar. Yaptıklarının bu çapulcuların göç etmesine yetersiz olduğunu gören Çerkesler; muhtelif yerlerden ve dağ halkından müteaddit ordular topladılar ve Nogaylar üzerine hücum ettiler ve onlarla bir gece savaşına tutuştular, ellerine geçeni öldürdüler veya esir ettiler. Ölümünden kurtulanlar DON nehri dolaylarına ve ötelere kaçtılar. O zamandan beri Tatarlar şöyle bir atasözü söylerler:

(BİZ DE DAĞLI HALKTAN MÜT-
HİŞ DARBELER YEDİK)

Söylenildiği gibi Nogaylar memleketten gittiler ve gözlerden kayboldular. Ondan sonra memleketimizde artık izleri kalmadı. Aşağıdaki şarkı bu rivâyetin doğruluğunu belirtir:

JANEOLAT'ın torunları arasında düşmanlık ve ihtilaf arttı, memleketimize felâketi miras bıraktı.

Evler kurur dururuz, fakat bunlara kimler yerleşecek? onların ihtilaf gürültüleri bizi evlerimizden koçacak.

Prens Kaziy uzaklarda olmsa kanların akıtılmasını istemezdik
Bizden yağma edilen ganimetlerden düşman çadırlarının süslendiğini gözlerimizle gördük.

Hayvanlarımızın ise yükleri ağırlaştı, ölümler çokluğundan parçalanacak gibi oldu.
Sanki hasad ve anbar zamanında meydanlar dâimi gidiş ve gelişte idi.

Ve ŞOLCX(Şolokh) sahibinin vurduğu zincire bağlı tenbel at gibi hürriyetini kaybetti.

Şaşı Canbeki ise iğri boyunluya (kasıd devedir) dindirdiler.
Savaşın başlangıcında SVİTKUL dirseğinden ağır bir yara aldı

LYAKHUCUR kolunu kaybetti. Böylece iki kahramanın mücadelesi bitti.

Fakat KAZİBEK aıtındaki bembeyaz yıldızı olan bir at yağma etti.
Ve tatar AHKHAS; savaşın gürültüsünü duyduğunda
arkadaşlarına kuş gibi uçup gitti.

Kaçmış olan ordusunu cesaretlendirmeye başladı,
sonra kartal gibi ilk sıralara atıldı,
düşmanlara ölümü tattırmak için SULTANBEK'in yayını aldı,
savaş gürültüsünden ve demir seslerinden daha tatlı bir şey yoktu onun nazarında.
Savaş meydanını bırakmak istemedi BİTAK SERMANOKA'nın eliyle yediği en
ağır yaraya rağmen.

BİTAK ise güzel atını kaybetti, fakat o ve arkadaşı

SARALP yaya olmalarına rağmen atlılardan geri kalmadılar.

düşman ordusunun içine düşman olarak sokuluncaya kadar durmadılar
ve bu SARALP, Asetin ülkesinden güzel bir ata atlayıp gelmişti.

Sonra kılıcını temizletinceye kadar düşman kan ile yıkadı.
işte orada KHİMAM YETLUKHO savaştan çıktı parçalanmış mızrakının parçasıyla
ve OSSİ GİRKE (hazreti isâ) OSARMESS YOCANOKO yu korudu.
sol kolunda yakıcı yıldırım ateşinden üstün bir kuvvet vardı.

Kılıcının vuruşunda en kuvvetli kahramanların bile dayanmayacağı kudret vardı
Yorgunluğun halsiz bıraktığı at; dizi üstüne kapandı uyuyarak ot yemeğe başladı.
Beyaz atın kaharaman suvarisi ve kardeşi TEMİRKAN ise

kendisine ihânet ile korkanları utanmazlık ve korkaklık sembolü olan uzun başlık giydirmekle tehdit ederek savaş meydanına girmeleri için karşlarına durdu. Düşmanın en ünlü atlılarını yakalayıp kardeşlerine fırlatıyordu KİNT (yani Cen-gizhan)in ordusu TOLOSTOKA'nın yurduna saldıрмаğa TEREK kıyısındaki Tatar-tup((yani JULAT)'ı sağında bıraktı. AUSİ GERKE (İsâ peygamber) bu çetin günde yardımcımız olsun.

Kahramanlarımızın yüreği imân ve cesaretle tutuşmuştu yuvarlak taşları de ellerine alarak düşman üzerine atıldılar. yay atıcıları da atlarından indiler yaya olarak hücum ettiler, düşman içinde kayboluncaya kadar.

eski üsünlükve kuvetimizi kaybettik ve o servetten azı kaldı elimizde. Fakat liderimiz KARAZZİY TATLOSTAN'ın devrinde birliklerimiz yer yüzünü kaplar, geniş SOTAY ovasında gezer dururdu Bu gün ise şartlar bize dar geldi ve ağır yenilişle döndük

TATLOSTAN'ı savaş atının üstünde görmekten seyirci ne kadar hoşlanırdı.

evet geniş uvalarda yeri talan ederek savaş meydanlarında akın etmeye alışkın atı üstünde.

Şimdi ise nogay Kalamat'ı orduları komutanı olarak karşımızda görürsün

Kral KARAZZİY de uzun beklemedi bize yardıma koştu.

savaş meydanında da alını ak o güzel atını kaybetti.

Daire şekline gelinceke kadar yayını gerer ve ondan okunu fırlatırsa, tüyden başka bir şey görülmez düşmanın vücudunda kaybolurdu.

Bu kahraman yaraya önem vermez, arkasına bir ok saplanmasına rağmen savaş meydanını bırakmazdı Temutarkanın ölerək yıkılmasına kadar döğüşürdü.

Kahramanımız ALKHUSSAR SAÇASSCKA savaş meydanına çıkıp bağırđı söyle dedi: kendine SANTKUL diyen o büyük kahraman nerede?

o zaman kalabalık toplum arasından bu kahraman ona doğru yürüdü

her ikisini de döğüşmek için hasımlara saldıрмаğa hazır olduklarını görürsün

(Devamı var)

(x) JULAT'ın eski şekli ile bırakıldığı ve binalarında ufak bir değışiklik yapılmadığı zannedilmektedir. Bununla beraber İslâm dini akidelerinden namaz ve diğer şeylerin yapılabilmesi için eski din akidelerinin tapınak yeri olan bu ma-bedde bazı değışiklikler yapıldığını yahut yeniden inşa edildiğini düşünebiliriz. Ancak bu günde bu yere TATARTUP denilmektedir.

(58) KİNJAL dağının doğusunda ve bu dağ ile YİNAL dağı arasında "URDA" adında bir vâdi vardır.

Yalnız Adam

— 2 —

Yazan :

TSEY İBRAHİM

(Geçen Sayıdan Devam)

"Bu da insanın kendi anasından başka kim olabilir." diyor, gün geçtikçe, anasının babasının kim olduğunu, nereden geldiğini, soyunu, sopunu ne olduğunu öğrenmek özlemi, Tımafin kalbine daha da yerleşiyordu. Geceleri hep bunları düşünüyör: Yüce Tanrısına yalvarıyor. Bazen: soyu şimdi son bulacakmış gibi o-turmuş bütün başından geçenleri anasına anlatıyormuş gibi, fakirlikten kurtulmuş, bereketli tarlalara sahip olmuşçasına hayallere dalıp gidiyordu. Böylece de vam edip giderken bir şeyler görmeğe başladı Tımaf: Anasıyla konuşuyor, akrabalarına bir şeyler söylüyor, onların sorduklarına cevaplar veriyormuş gibi sayıklamağa, kendi kendine konuşmağa başladı.

Artık işini, gücünü, atından başka her şeyi unutmuş, geceleri eve kapanıyor, kendi kendine konuşuyor, sabah olunca atına eğeri vurup köyden köye dolaşiyor, "Yarabbi soyumu bilen bir kişiye rastlamıyacakmıyım?" diyordu. Buna rağmen bir ip ucu elde edemiyor, ümitsizliğe kapılıyor, geri gelip küçücük evine kapanıyordu, Böylece aradan bir kaç gün geçmişti. Uykudan yeni uyanmış gibi, kafasındaki bu düşüncelerden sıyrılıp pencereye bakınca, güneşin bir hayli yükseldiğini fark etti. Yolları tozutarak şarkı, türkü söyleyerek, atlarla arabalarla herkes tarlasına gidiyordu.

Tımaf kalktı köye doğru yürüdü. Tımafin yöneldiği avlu diğer avlulardan farklı isede, herkes her zaman, göre, gü-

re alıştığı için, pek okadar beğenilmiyordu artık. Tımaf ta bunu bilmesine rağmen, takip ettiği iştenmi yoksa başka bir sebepten mi bilmem, bu gün Kanların avlusunu başka türlü, -Efsanelerde anlatılan- padişahların avluları gibi görmeğe başladı.

Kanların uzun kara çalılardan örülmüş avlusu, her zaman herkese açık kanatlı kapısıyla, gelip gidenleriyle diğerlerinden fazla göze çarpıyordu. Avlunun tam önünde bulunan uzun çerkes evinin üç giriş kapısı vardı. Kenar kapı açıktı oraya girip çıkanlar var. Uzun evin biraz ötesinde, atlık, ahır gibi şeyler vardı. Uzun evin karşısında duran misafir odasının önündeki atlıkta bağlı bulunan bir kaç semiz ve eğerli atın bulunması, Kanıkvueinin bir çok hatırlı misafiri olduğunu gösteriyordu. Kenar kapının açık oluşuda, ayrıca Kanıkueinin gelen misafirleri bu eve aldığına işaretli. Kapıcılar odaya girip çıkıyorlar, içeriye yatak yorgan getirip götürüyorlardı.

Tımaf eve girer. "Yalvarır, ağıyarak pardüsüsünün eteklerini öperim" diye kendi kendine söylenerек avluya girdi.

Eve ayağını kaldırıp tam eşikten atacağı sırada, demir kerpeten gibi dört el ansızın, Tımafı yakalayıp olduğu yere yapıştırdılar ve bununla beraber yılan ısıltığı gibi "Nereye sokuluyorsun köpek eniği." Diye kulağına bağırarak geriye attılar.

Tımaf bakınca eşek arıları gibi belle-ri boğumlu, üzerlerinde Kanıkunun çıkar-

dığı eski sarı pardüsüler bulunan, be-
lerini sıkın ince kemerlerde, uzun enli
kamalar ve sarı kabzaları kılıflardan dı-
şarıda, kısa tüfekleriyle kapının iki ya-
nında iki prensin durduğunu gördü.

Kalbinde tutuşan ateş, Tımafin kanı-
nı tepesine sıçratarak yüzünü kızarttı.
Kulakları uğuldiyerek yumruklarını sık-
tı. O iki prensi ezmek istediye de oraya
niçin geldiğini hatırlayıp kendisini zapt
etti. Öfkesini içine boğdu.

Tımaf boynunu bükerek -bırakın beni-
dedi, -babanızın hakkı için beni bırakın,
size yalvarıyorum.

Kanok -Ne var ne oluyor diyerek göz-
leri alev gibi parlayarak sordu.

Bir şey yok sünüpenin birisi içeri gir-
mek istiyorda.- dediler.

Kanok iki kelime ile, Bırakın gelsin.
Dedi yine misafirleriyle sohbeteye başladı.

Tımaf eşikten içeriye adımını atınca
Kanok bakıp, parmağıyla kapının arkası-
nı işaret ederek, "oraya dur" dedi ve tek-
rar misafirlere döndü.

Tımaf Kanıkonun dediği yere dura-
rak etrafa şöyle bir göz gezdirdi. Duvar-
lardaki çivilere elleriyle tutunan üç genç,
duvarların yanında duruyordu. Yaşça
çok ilerlemiş iki ihtiyar, küçük birer ta-
burede oturuyor, Kanok ta köşedeki te-
miz bir mindere yerleşmişti. Kanok orta
yaşlı, uzun boylu, geniş omuzlu eli yüzü
düzgün, Nogay yüzüne benzeyen yüzün-
deki kır sakalı taranmış, sağlam bünye-
li, dinç bir adamdı. Beyaza yakın sarı
kaşlarının altındaki parlak bir çift gözü,
karşındakileri birer cüce gibi görüyor,
bu görünüşü de onlara ima ediyordu. E-
ğerin üstüne yapıştırılmış boylu poslu bir
atlı gibi oturuyordu. Söylediği şeyleri
muhtabının kafasına birer birer yerleş-
tirmek bir şekilde serbest ve açık konu-
şuyordu.

Sabah yemeği zamanıydı. Dört parma-
ğıyla kopardığı bir lokma mamırsaya bir
et parçası koyarak misafirlerden birine

uzatıyordu bazen. Misafir büyük bir se-
vinçle pıhtıyla eti alıp avucuna koyarak
ve bir pıhtı kırıntısı düşürüp mahcup ol-
maması için dikkat ederek onu yiyordu.
Bu ikramdan mahrum kalan diğer misa-
firler, öbürüne imrenip dururlardı. Kan-
ların odasında durduğun yerde sana pay
verilmek demek, Kanokla oturup yemek
yemek demektir.

Kanok; yemek yer, konuşur, misafir-
ler "cıt" çıkarmadan onu dinlerlerdi. O-
na bir şey soracak olursa: "Ey benim
canım, ey kazası belası bana gelesi gün
güneşim, senin rüyan kadar bile benim
aklım yok" diye söze başlardı. Bunu da
başı öne eğik, itaatkar alçak bir sesle
yavaştan söylerdi.

Hayatında böyle bir, topluluk görmü-
yen Tımafı bu düzen bayağı ezmiş, ver-
meğe başladığı selamı yarıda keserek ge-
riye çekilerek arkasını duvara dayamış,
mahcup mahcup deli gibi dona kalmış-
tı.

"Ne yapayım ne söyleyeyim? Ne kadar
güç bir duruma düştüm. Geldiğim mese-
le de mühim oımasaydı.." diye Tımaf e-
cel teri dökerek kapının arkasında kal-
dı. O anda tesadüfen yüzünü Tımaftan ya-
na çeviren Kanok; Tımafin çehresine ba-
kınca sıkıntısını anladı. Fakat misafirler-
le ilgilenmeyip onunla ilgilenmeyi abes
bularak, yönünü tekrar misafirlerine çe-
virdi.

"Devlet erkanından olan dostlarım
bana gizlice "bu kış" iik selat (asker) top-
lamına, adıghelerden başlanacağını söyle-
di, de buna çok üzülüyorum." O da ney
se ya seçeceklerini Rusyanın göbeği olan
moskovadan daha öteye götürüp orada
tutacaklarını da ilave edince, o an çekti-
ğim acıyı bilemezsiniz. Onu işittikten
sonra durabiliirmiyim hiç. Generalin ya-
nına gidip, selat toplama işini bir yıl ge-
ri bırakması için rica ettim. "Bu işten
adıghelerin kuşkulannmamları için onla-
ra biraz düşünme imkanı ver. Rus as-
kerleriyle bir kazanda yemek yiyecekleri
ni de garanti edemeyiz.. İçlerinde İstan-

bul'a gitmek isteyeceklerin olmayacağını da kim kestirebilir. Belki bütün ülke topluca gitmek isteyebilirler." diye söyledim fakat hiç dinler mi? Ona söz geçirmek için ah benim çektiklerimi bir bilseniz.. Olurdu olmazdı. Şöyleydi böyleydi, derken babasıyla eski dost olduğunuzu, onunla ancak yediklerimizin ayrı gittiğini hatırlatınca "eski dost düşman olmaz" dedikleri gibi, her ne ise de güç-bela yola getirdim. diye Kanok sözünü bitirdi.

Öyle bir şey yoktu amma, Kanok hiç sıkılmadan herkesin gözünün içine baka, baka bu kuyruklu yalanları uyduruyordu. Kanokun bu yalanı, oradaki adighehlerin bir kısmını bari olsun kandırıp Türkiye'ye göndererek, onların arazilerini orada kalanlara dağıtmak için uydurduğunun kimse farkında değildi.

Kanikonun bu yalanlarını yutan misafirler, biraz sohbetten sonra, onun şişirdiği balonu da beraberinde götürerek, üzgün üzgün atlarına binerek geldikleri yerlere gittiler.

Kanok misafirlerini uğurlayıp geri dönünce Tımafin hâlâ kapının arkasında beklediğini gördü. Buna çok hayret etmişse, bu hayretini pek belli etmeden:

— Sana yemek yedirdiler mi bu evde? diye sordu.

— Karnım aç değil,- dedi Tımaf. Çünkü gördüğü şeyler ona açlığını unutturacak kadar acıydı.

Kanok ona -o halde anlat bakalım; Nereden geldiğini, kimlerden olduğunu ne istediğini?- dedi.

Kanokun kendisini böyle güzel karşılayacağını hiçte ümit etmiyen Tımaf sevinçle söze başladı.

— Farkında olmadan ağzımdan uygun suz bir lâf kaçıracak olursam beni bağışla güneşim. "Terbiye edilmemiş köpek, görgüsüz insanın farkı yok" derler. Ben de bilgisiz ve baba terbiyesinden

yoksun bir zavallıyım. İşte bundan dolayı soyu bilinmiyen bir köle olduğuma dair söylentiler dolaşiyor ortada. Böyle de olabilir. Fakat ben kötü yürekli bir adam değilim. Hiç kimseye de zarar vermedim ve kimseyi de aldatmadım. Bu sözlerime senin ihtiyacın olmayabilir amma kimsesiz olduğum için herkes beni küçümsüyor, hor görüyor, benimle alay ediyor. Ey benim güneşim, bunun sebebi de bana arka çıkacak kimsenin olmayışıdır.. Bir hısım akrabamın olmayışıdır...

Bazan yüzüne dikkatle bakarak Kanok Tımafi içten dinliyordu.

— Hep böyle yapa yalnız yaşadım. Anamdan doğum doğalı hiç bir gün iyi yaşadığımı hatırlamıyorum. Ey yolunda canımın feda olası güneşim, tek ümit kaynağım sensin.. Şanı yüce olarak şöret bulan yüce asil soyunun başı için yalvarıyorum, bana yardım et sana sığınıyorum...

Sözlerini buraya kadar getiren Tımafın, boğazı gıcıklandı, sesi titredi gözleri sulandı, yanaklarından aşağıya bir kaç damla göz yaşı yuvarlandı. Kanok kaşlarını çatarak -Kimlerdensin, ne istiyorsun? diye sordu. Kapının iki yanındaki iki prenste Kanoku taklit ederek kaşlarını çattılar.

— Ben Zeüçshan (ueneubattan) dan geliyorum. Adım Tımaf, sipsivri tek bir "Tımaf" Tımaf dedikleri işte benim, belli bir soyum yok. Nasıl olsun ki nereden geldiğimi kimlerden olduğumu, soyumu, kökümü bilmiyorum.

Kanok karşısındakinin de fark edileceği bir şekilde yüzünü ekşitti.

— Hım, hım. Peki ne yapmamı istiyorsun şimdi? diye pek de yarım ağız sordu.

Fakat Tımaf onun tavrını fark etmemişti, başladığı yalvarışını da ileri götürdü.

— Ey namı Kırım'a kadar uzanan, üni İstanbul'da dolaşan güneşim, söyle bana, ben kimim, kimlerdenim nereden geldim? Soyumun anamın babamın nereden geldiğini söyle bana. Kurbanın olayım. Allah için soruyorum ayaklarının altını öpeyim.

Bunun ardından hemen diz çöküp hiçkırı hiçkırı ağlamaya başladı. Tımafların attıkları kahkahalarla kendine gelip yaptığından utanarak Kanoktan izinsiz ayağa kalktı. Öfkeli öfkeli yerinde durdu.

— Susun diye Kanok prenslere bağırdı. Prenslar da hemen sustular. Tımafların çeketinin eteğiyle göz yaşını silip duruyordu.

— Dinle beni bahtsız adam, dedi Kanok, şu anda sana bu hususta bir şey söyleyecek durumda değilim. Bir hafta kadar burada kal da, cuma gününe düşürmeden, cumadan sonraki günlerden birinde, bana bir ara uğra. Birisiyle konuşmam lâzım. Onunla konuştuktan sonra bu mesele üzerinde düşünürüz. Şimdilik haydi güle güle, yolun açık olsun eğer gitmek istersen. Kalmak istersen işte misafir odam. Git eksiklerini öğren getirsinler, diye Kanok ayağa kalktı.

Prenslar: Tımafların avlu kapısına kadar gültümsiyerek arka arka gerilerek uğurladılar.

— Kal Tımaflar. Bir hafta kadar daha kal. Bir hafta sonra kimlerden olduğunu da, nereden geldiğini de, soyunu da ana babamın kimler olduğunu da hep öğreneneceksin.- Tımaflar kendisini kardeşlerinin hısımlarının arasında hissederek sevinçli sevinçli oturuyor.

— Hı nasılsın benim garip anacığım, ne kadar da ihtiyarlamışsın? Vah vah! Çok ihtiyarladın. Beni çok beklemişsin. Çok ihtiyarladın. Beni çok beklemişsin. Evet, evet benim güzel annem. Hayatım boyunca anamı arayıp durdum onu hiç bir yerde bulamadım. Ver elini öpeyim anneciğim.- diye Tımaflar elini uza-

tıyor, bir el tutmuş gibi parmaklarını kırarak sıkıdığı eli öpüyormuş gibi kendini elini öpüyor. Gözyaşlarıyla karanlık evde oturuyor.

Hemen o akşam Hapavuların Hamsa koşarak mutfağa girip:

A benim güzelim bir tanem, şeker ablacığım, sana ne söylemeğe geldiğimi bir bilersen. Bir bilersen diyorum... Ah halâ tüylerim ürperiyor, titriyorum diye anlatmağa başladı.

Bir elinde kazanı temizlediği meşin parçası, diğer eliyle de tülbentinin ucuyla yüzünü silerek Hamsanın komşusu kadın-Zikkimin pekimi var, ne oldu yine ödü mü patlattın- dedi.

-Tımaflar çıldırdı- korkudan titreyerek, etrafına bakınarak nefes nefese Hamsanın ağzından dökülmüştü bunlar. Hamsanın komşusunun gizlice penceresinin önüne gidip, kulağını pencereye yapıştırarak dinleyince. Tımafların ağlayıp gülerken anasını çağırdığını, onunla konuştuğunu işitince korkudan yüreğinin ağzına geldiğini anlattı.

Aradan pek kısa bir zaman geçmeden bu dedikodu bütün köye yayıldı.

Cuma günü evden çıkıp kapının önündeki dar sedire uzanan Tımaflar, komşu avludaki akasya ağacının dalları gövdesinden ayrılarak, kendi küçücük avlusuna serpiştirilmişcesine yayılan gölgelerini seyir ediyor, akşam olupta bir an önce yola çıkmak için, sabırsızlanıyordu. Şimdi güneş tepelerin arkasına çekilmiş, akşamın serin rüzgârı tatlı tatlı esiyor, tarlasında türkî söylüyor birisinin sesi uzaktan yanık yanık geliyordu.

— Artık yola çıkma zamanı geliyor... Diye Tımaflar seviniyordu. Biraz sonra güneşte batmış ay ufukta belirmişti.

Tımaflar şekettini sildi, eski kalpağını silkti, abdesini aldı, namazını kıldı, avludan çıkıp Ueneu Batı geride bırakarak gideceği Kantuk köyünün yolunu tokmak

gibi bacaklarıyla aksıya adımlamaya başladı...

Cuma namazını kılmak için mescite dolan Kantuk halkı caddelerin üzerinde saf tutmuş oturuyor, müezzın ezanı okumuş, minareden inmiş ön sıraya geçerek tam mihrabın önüne oturmuştu. Molla; elinde peygamberin deynekleri gibi çatal uzun bir deynek, diğer eliyle uzun sakalını karıştırarak, safların arasından su gibi süzülerek yerine oturmuş, softalarda kuran okumayı bitirmiş bekleyiyorlardı: Mescit sessizliğini ara sıra duvarları çınlatan "La ilahe illallah" sesleri ihlâl ediyor ve sadaları dışarıdan gelen ayak sesleri izliyordu. Bu son sesi duyanlarda, sağa, sola kıpırdanmalar oldu. Bazıları da arkasına bakarak yanındakinin kulağına eğiliyor bir şeyler fısıldıyordu.

Sırtına mavi çeketiyle, üzerinde süslü elbiseleriyle omuzundaki parlak sırnalarıyla Kanok göründü. Bol böğrüne takılı kara sahtiyan kılıfın içindeki altın kabzalı, ucu ince uzun tabancasının kırmızı, ince, bir yılan gibi koynuna sarılmış kaytanır ucundaki gümüş püsküller, Kanokun omuzlarından arkasına sarkıyordu.. Qanokun sol böğründe adığhe düşmanları olan Rus ordularından aldığı çeşitli madalyalar sallanıp duruyordu. O nişanlar arasında altın olanları, üzerinde padişah resimleri olanları da vardı. Kanokun, sırada kendisine ayrılan yere giderek hocaya "Sizi geciktirdik galiba, çok mu beklettim?" dedi. Hoca Kanoka iltifat ederek: -Ne münasibet gözümün nuru efendim.. Henüz vakit geçmiş değil, birazcık bekledikse bundan ne çıkar. Seni beklemesek bekleyecek başka kimimiz vardı. dedi. Kanok — Öyleyse başlayın deyince namaza başladılar.

Namaz bittikten sonra ayağa kalktılar ona yol açarak mescitten çıkardılar, kendileri de sessiz sessiz onu takip ettiler. Önündeki iki prens ellerindeki kırbaçlarla yollardaki köpekleri kovalıyorlardı. Kanok bir şeye üzölmüş, birisini arıyormuş gibi etrafına bakınıyordu.

— Goşsox hanımın oğlu nerede, onu bu gün hiç göremedim: dedi Kanok. Bunu duyarılarda prensler hiç dururlarmıydı? Delikanlılar hemen köyün dört bir tarafına dağıldılar. Ve aradan çok geçmeden bunlardan biri yanında kalın kaşlı, ak sakallı göğsü madalyalarla bezenmiş bir ihtiyar döndü, öbür prensler bu işi beceremediklerinden üzgün başları öne eğik, büyük bir zafer kazanmış gibi böbürlenmiş gence gıptayla bakıyorlardı. Bu gençle gelen sakallı ihtiyarın böğrünün altındaki madalyalarla kalın ak kaşları altında parlayan şeytani gözleriyle, öbürleri de Kanokun karşısında ezilip büzüyorlardı. O cna onlar gibi ışığım diye hitap etmiyordu. Onunla samimi bir arkadaş gibi konuşuyordu.

— Nerelerdesin koca Abzah? Hiç görünmüyorsun, korkarım ki kapımın ne ta rafa açılacağını da unuttun; dedi. Kanok, Goaşoka gülümseyerek.

Gaoşok gülümseyerek Kanoka: — Nogay hanları, Abzahları kapıcıları mı zannediyor? ; diye cevap verdi.

Gaoşok i. i. i. bu gün canım hiç şaka yapmayı istemiyor, bu günkü kadar sana hiç bir zaman ihtiyacım olacağını sanmıyorum; diye Kanok geriye bakarak prenslere -siz istediğiniz yere gidin- dedi. onlarda iki arkadaş baş başa bırakmakta gecikmediler.

Kanok işin mahiyetini sana söyleyeyim, diye söze başladı: geçen cuma Ueneu battan çıkıp, yanıma zavallı bir köle geldi... Adı Tımafmıydı neydi. Evet o yalnız adam Tımaftı yanıma gelen.

Goaşok -o senin adını ettiğin adam köle değil.. Bunu gençler bilmeyebilirler, fakat senin bilmen lüzüm...- dedi.

Kanok -Evet yahu Allah kahretsir, Yanıldım işte biraz. Evet o Tımaf yanıma gelip nereden geldiğini anasının babasının kimler olduğunu, benden öğrenmek istedi ve bana çok yalıvardı. Soyusimdiye kadar bana başvuranların soyla-

rına benzemediğinden olacak hatırımda kalmamış, yarın gelmesini söyleyerek geri gönderdim. Yarın mutlaka çıkıp gelir. Bana ne yapmamı tavsiye edersin- diye Goaçoka sorup ellerini uğuşturarak onun vereceği cevabı bekledi.

-Söz veripte sözünü tutmayan insan değildir. Sende söz verdinse mutlaka sözünü tutmalısın- dedi ve biraz düşündükten sonra -hayatından korkmuyorsan-, diye ilâve etti.

— Ya ne yapayım dersin. Yarın gelip yine yalvaracak?

Goaçok gider ayak bu işlerin hal edilemeyeceğini sezdirmek için onun bu sorusuna karşılık vermeden konuyu değiştirip başka şeylerden söz ederek Kanokun misafir odasına kadar beraber yürüdüler.

Tımağ gece yarı Kujey ormanına gelip, biraz dinlenmek için bir ağacın altına yatmışsa da gözleri uykuya tutmadı. Çeşitli düşünceler, Tımağın kafasına saldırmış onu rahat bırakmıyorlardı.

— Düşündükçe her şeyi gerçek sanıyorum yoksa başka bir şey değil, diyor- du Tımağ. Kanok benim mesele hakkında birisiyle konuşacağını söyledi. Bu gün için bana da randevü verdi; "elbet bir şey olur dedi bana. Öyle amma Kanok o adamla görüşüp neticeyi benden saklarsa ne olacak? Vah benim zavallı talih-siz Tımağın nasıllı bu güne kadar ana-sız, babasız, yetim ve allahın talih-siz kulu olarak bu güne erişmişsen, yine de öylece kalacaksın. Hayır, hayır. Kanok o kadar zalim olamaz. Öyle şey olmaz. Emeni niçin aldatsın? Konuşacağı adamla konuşur, neticeyi bana söyler. Bu apaçık bir şey,Hem bunu bana söylerse ne kay-beder? Böylece ümitle ümitsizlik Tımağın kalbinde yarışıyorlardı.

Eöylece düşünerek sabahı etti. etkisiyle kıpırdıyorlar gibi görünüyor-lardı. Ormandaki çeşitli kuşlar, türlü seslerle cıvıldaşıyorlardı...

Sabahın serin rüzgârı, kuşların tatlı nağmeleri, Tımağın kederini dağıtamıyor-du. Kanların evine yaklaştıkça, kederi kat daha artıyordu. Ama ne olduysa o an olmuş, kanokların kapısına gelince bir umursamazlık gelmişti. Avluya adı-mını atar atmaz Kanokun iki prensi onu hemen karşılayıp misafir odasına buyur ettiler. Kanok ta o an craya gelmişti. Kanok Tımağı güzel karşılayarak ona -hoş geldin, hoş geldin- diye kapının yanına yakın bir yer göstererek kendisinde köşeye geçip mindere oturdu.

— Him, geldinmi? Çok iyi .. mmm... mmmm.. him. him artık senin işini konuşabiliriz- dedi Tımağın yüzüne bakmıyarak...

Tımağ sehpanın üzerinde, boğazına ip geçirilmiş gibi nefesi kesilmiş, Kanok un karşısında duyuyordu.

— Görüşmek için bu gün sana söz vermiştim, dedi Kanok. Ama ne yapayım ki sana söyleyebilecek hiç bir şeyim yok. Görüyorsunki bu konuda hiç bir şahsi bilgim yok. Benim güvendiğim adam senin hakkında hiç bir şey bilmediğimi bildiklerinin hepsini unuttuğunu söyledi. Çok üzüldüm ama elden ne gelirdi.

Tımağı öldürsen bir damla kanı akma-yacakmış gibi rengi uçtu, sıtma tutmuş gibi titremeğe başladı.

-Ey benim ışığım!. Ey benim allahın lütfuna eresi!. Sevgili hacım!.- Solgun dudaklarını zor kıpırdatarak fısıldıyordu Tımağ, -Allahın adıyla yalvarıyorum sana! Eiliyorsun, fakat, söylemiyorsun!. Bir kelime tek bir söz, yalnız soyumun adın(söyle yeter!.. Çok zahmetli kazandığım bir som altınım var, öürsem ıskatım olur diye saklıyorum.

Ülkede benzeri olmyan, görenleri hayran bırakan, gösterişli taylar doğu-ran cins, güzel bir kırsağım; benzeri Ka-bartay ülkesinde bulunmıyan gemlerim, gümüşlü kamçım var. Hepsinide sana vereyim. Bana gerçeği söyle benim kutsal

ışığım!... Kimim kimlerdenim, soyumuz nereden geliyor?; diye diz çöküp sürüne sürüne Kanokun yanına gidip onun ayaklarının uçlarını eteklerini öpmeğe başladı.

Kanok kaşlarını çatmış yüzünü ekşitmiş, düşünüp oturuyordu. O parayı düşünmüyordu.. Onun çok parası vardı. Türkiye'ye tehdit ederek tehcir ettiği bir kaç adığhe köyünden kalan emlak araziye kendisine emlak edinmiş, "bu hizmetler karşılığı" Rus çarından kopardığı paraları da hayli zengin olmuştu. Kanokun tek düşüncesi Tımafdan atı koparabilmektir. Kanok çoktandır o kısağa göz dikmişti. Çünkü Kanok o kısağı bir kaç defa görmüş, cinsini cibilliyetini iyi bildiği için de Tımafa haber göndererek onu kendisine satmasını teklif etmişti, Tımaf ondan başka kimsesi olmadığını, anası da babası da hısım akrabası da biricik kısağı olduğunu ileri sürerek Kanokun tekliflerini her defasında red etmişti. Tımafin istediklerini öğrendikten sonra, kendisine amansız bir düşman kesileceğini Kanok çok iyi biliyordu, fakat Kanok ihtiras korkusuna galip gelecek şansını feda etmek pahasına olsa bile Tımafin arzusunu yerine getirmeğe razı oldu.

Kanok biraz düşündükten sonra, -peki eğerini üzerine vur, gemini de başına tak, kısağı getir, gel, parayı da unutma. Pazartesi günü gel, bende o zamana kadar tanıdıklarım ile görüşür konuşur öğrendiklerimi sana söylerim, dedi.

Kanokla Tımaf arasında geçen bu konuşma gizli kalmadı. Bu konuşmayı dinleyen prenslere, kimseye söylememelerini tembih ederek karılarına, onların karılarına da aralarında bir sır olarak kalmasını sıkı, sıkı tembih ederek komşu ka-

dınlarına, onlarda aynı şekilde kocalarına söylediler. Derken aradan çok geçmeden haber köye yayıldı.

Haber: "Tımafin üç bin altınının olduğunu Kanokun bildiğini, bunu ondan koparmak için Kanokun bu hileye başvurduğunu, yoksa ona istediğini söylemeyeceği" şeklinde sokağa döküldü...

Tımafin geldiği günün akşamı prensler atlığa girerek gizli gizli fısıldaşıyorlardı.

— Vallahi ne idüğü belirsiz bir Tımafin bu kadar parası olmasına şaşırıyorum doğrusu... diyordu sarı bıyıklı prens...

— Evet çok acayip, diyor öbür kara bıyıklı prens de Ama bunun yalan olmadığını nereden anlayabiliriz ki. Biraz beledikten sonra: Ne diyorsunuz ciddi söylüyorum ben?...

— Sus hayvan şimdi birisine duyuracaksın. İki arkadaş sözü burada bıraktılar. Yavaşça oradan çıkıp Kanokun bulunduğu odaya yaklaştılar, kulaklarını pencerenin ağzına yaklaştırtıp dinlemeğe başladılar.

Kanok minderde oturuyor, Goşokta bir şeye sinirlenmiş gibi evin ortasında el işaretleri yaparak konuşup duruyor...

— Bu kadar kalabalığa ihtiyaç duyup işi bu raddeye niçin döktüğünü bir türlü anhyamıyorum. Haydi o zavallının yanına ilk raddeye geldiğinde yalvarmalarına dayanamadın diyelim, insanın yüreği taş değil diyelim.. Bunları anlamak güç değil amma, iş buraya kadar geldikten sonra o zavalıyı neden

(Devamı var)

19. cu asırda Abaza tipleri

ABAZINLER

Çeviren : B. BATIRHAN

Abazinler Kafkasya da, küçük bir kabile olarak, Karaçay - Çerkes Muhtar Eyaletinde yaşarlar. Kendilerine Abaza derler. Komşu kabileler de onları o adla tanır, yalnız Abhazlar onlara "Aşve" derler.

1959 nüfus sayımında, Kafkasya da, 20 bin kadar Abhazın vardı. Abazinlerin büyük bir kısmı 1862 - 1864 de Türkiye'de göç etmişler. Burada daha önce göç etmiş Aphazlar ve Adigelerle karışmışlardır. Abazinlerin Kafkasya da oturdukları bölgeler büyük ve küçük Zelençuk, Kuban ve Kuma retirlerinin başlangıcındadır.

Abazinler 16 avulda yaşarlar: Apsua, Malo, Abazinskoye, Abaza -

habl, Novo Kuvinskoye, Staro - kuvinskoye, Tapanta - abazekt, Psıj, Psa-
uçã - dahe, Karapao, Elburgaz, Rubina, İndakçukun, Koydon - vostaçno-
ye ve Kızıl Podin (1). Abazinler bu bölgenin dışında, Nogay, Çerkes ve
Adıge Muhtar Eyaletin doğusunda da otururlar.

Abazin dili, Kafkasyanın Adıge - Aphaz dilleri dalındandı rve Ap-
haz diline yakındır. Aynı zamanda ona Kabartay dilinden kelimeler de
karışmıştır. Fonetik yönden bakılırsa Abazinlerin dili Kafkas dillerinin
en karışık olanıdır. Dar iki diyalekte ayrılmaktadır. Tapanta ve Şkapaya.
Abaz'nlerin hemen hepsi kendi dilinden başka Kabartay ve Rus dillerini
de bilirler.

19. cu yüzyılın ortasına kadar Abazinler iki guruba ayırlırdı: Ta-
panta ve Şkapaya, onlar da küçük kabileler halinde yaşarlardı. Tapanta
gurubuna Adıge'ler; Baskuyag, Nogaylar ise Altı - kesen Abaza derlerdi.
Ayrı bir kabile olan Tapantalar kend'lerini prenslerinin soyadlarına gö-
re tanırlardı. Loovlar, Bibertler, Dudaruklar, Kliçevler, Kaçevseler, Can-
temirler adlarını taşırlardı. Şkapayalar da altı kabileye ayırdı. Mısal-
bay, Kızılбек, Çagrey, Bağ, Barakay ve Tam. Şkapaya gurubunun bir
kısmı, Kafkas harbinden sonra Türkiye'ye göç etmiştir.

Bugün kabile ayrılığı yoktur ama geçmişin hatıraları onların ara-
sında yaşar. Abaz'nler eskiden bugünkü Aphazyanın kuzey batısında ya-
şıyan ve çeşitli dillerde konuşan kabilelerden gelmektedir. Birbirine kom-
şu olarak yaşayan eski kabilelerden Sanğı, Abazgi ve Apsığilerin (M.S.
1000. yılda) birleşip bir Aphaz toplumu oluşu, Abazinlerin geçmişine te-
sir etti. Yalnız aralarında kuvvetli bir bağın olmayışı Aphazlarla birleş-
melerine engel oldu.

Bugün Abazinler bütün Rusyada olduğu gibi Kafkasyada kolhoz ha-
yatı yaşarlar.

NOT : Abazin avullarının adları; Sovyetler zamanında şöyle değiştirilmiştir :

Şahgiray avul, Apsua omuş; Egibokova, Abazakt, Kliçevo - Pasayça; Daha,
Biberdovo - Elburgan; Lovo, Zelençuk, İntcıkçukun; Loovo, Kuban, Kubina, Loovo,
Kumskoye, Krasno, Wostaçnoe.

(Bu yazı Rusça Narodi Kawkas adlı kitabın cilt: 1, Sayfa 232, 233 ten çevrilmiştir.)

İnsanlar ve Sosyal Eğitim

Yazan : Cemal ARIÇ

Çocuklu çağımızın okul kitaplarında ibret verici, hisse kapılacak hikâyeler okurduk. Bunlar, meselâ gururlanma konusundaki (Tavşan ile Kaplumbağa), çalışkanlık ve tembellik konusundaki (Karıncı ile Ağustos Böceği), ana ve babaya saygı konusundaki (Tahta Çanaklar) ve benzeri gibi sosyal terbiyeye, insani duygulara ait işlenmiş hikâyeciklerdi. Her çocuğu etkileyen bu yazılar üzerinde öğrencilere eleştirmeler yaptırılır, ulvî mânaları çözdürülmek suretiyle iyi bir terbiye ruhu aşılanırdı. Şüphesiz hayat gerçeklerine dayanan ve herbiri ayrı ayrı kıymet olan, hikmet dolu bu (kıssa)lar, toplumun (hisse) kapması için yazılmıştır.

Bundan başka o devir ilkokullarında (Musahebat-ı Ahlâkiye) isimli bir ders kitabı da vardı ki, buna ayrılan ders saatlerinde öğretmen, hikâye ve fıkralarla karışık güzel konuşmalar yapar, öğrenciye müsbet ahlâk ve fazilet dersi verir-di.

Toplumda her ferd için aslolan (doğruluk) tur ki, bu, insanı yücelten, Allah'ı ve kullarına sevdiren bir meziyettir. "İnsana sadakat yararış görse de ikrah, Doğruların yardımcısıdır Hazret-i Allah."

Ziya Paşa

Çalışkanlık, toplum içinde insana yüksek mevkiler ve imtiyazlar kazandırmakla beraber birinci derecede, herkes için hayati bir önem taşır. Zira hayatın devamını buna bağlıdır. Tembellik ise, cemi-yeti kendisinden tiksindirir ve insanın şeref, itibar ve haysiyetini sifıra düşürür. Doğruluk, tembelliğin düşmanı, çalışkanlığın dostudur.

Muazzam ve mukaddes kitabımız Kur'an-ı Kerim ile Allah, bütün kullarına dü-rüst ve çalışkan olmalarını emretmektedir. Aksi davranışı da af etmeyeceğini a-çıkça bildirmektedir. Çalışmanın ehemmi-yetini kavrayamamış, zevkini tatmamış bir kimse, mes'uliyetini ve en azından ken-di menfaatini idrak etmeyen, dünyanın en ahmak ve namuslu, çalışkan insanla-rın sırtından geçinen bir parazit olduğu için de yine dünyanın en âdi bir yaratı-ğdır. Gerçi Allah'ın izniyle toplum onun cezasını ve defterini tez dürer ama (Bir kötünün yedi mahalîye zararı vardır) sözünü de unutmamak gerek.

Eir iş sahibi ve mal mülk sahibi de değildir, ama geçinip gitmektedir. Ara-mızda çok rastlanan bu tiplerin yaşayışında mutlaka bir (Bit yeniği) vardır. Bu yaratık mutlaka hepimize zararlı bir pa-razittir. Bunların en büyük kötülüğü, ken-dilerini örnek tutan ruhsuz ve soysuzlar üzerinde tecelli eder ki, bizlere de; yu-karıdaki Atasözünün korkunç hükmüne karşı, böylelerini yaşatmamak düşer. Fil-hakika (En büyük ceza, Halktan gelen)-dir.

İslâm dininin, yalnız ahlâk kaideleri üzerine kurulmuş bir Din olduğunu ve bizlerin de, hamdolsun bu ulvî dinin sâ-likleri bulunduğumuzu unutmamalıyız. Yücelmek, ve dünyada ve ahirette mes'ud ve bahtiyar olmak istiyorsak; doğru, dü-rüst, çok çalışkan ve insanlığa hayırlı ki-şiler olmalıyız. Güzel prensiplere dayanan tüzüklerle kurduğumuz derneklerin gayesi de hepimizi sinesinde toplayıp ö-rnek bir topluluk meydana getirmektir. Şu ciheti şükranla kaydedelim ki, cemi-

Hatuk

JANE KIRMIZE'den çeviren
Nİ - DUM

Hatuk diye biri vardır,
Bu sözler onun içindir.
İş zamanı kayboluyor,
Herkes peşinde koşuyor.
Yerin dibine geçmediyse,
Ya fezaya uçmadıysa,
Hiç bir yerde bulunmuyor,
Nereye gitti bilinmiyor.
Ev sahibi kim bilinmez,
Tamınacak yere gitmez.
Çalışkana konuk olur,
Zengin sofraya bayılır.
Çalar sofraya kaşığı,
Üç günde kırar kirisi.
Yeri ev sahibi bulur,
Midesini iyice doldurur.
Şimdi niyeti ne tarafa,
Çevirdi atını bir tarafa,
Kim bilir hangi sofrada
Yiyip içip, atıp tutacak.

Not : Bu şiir Kuzey Kafkasya'da Maykop
da yayınlanan Zekoşınığ (Kardeşlik) ad-
lı dergiden (sayı 1. 1965) alınmıştır.

yetimiz mensuplarının karşılıklı saygı ve sevgiye dayanan bir tesanüd ve ruh birliği içinde olmaları, bizlere kuvvetli bir güven duygusu vermektedir.

İnsan fânidir, derler. Fakat şahsiyetin yarattığı insan fâni değildir, bâki olabilir. Ancak (Baki) lik, yer üstünde iyi bir

iz ve bu kubbede hoş bir seda bırakabile-
nin hakkıdır.

"Bir canlı izin varsa yer üstünde silinmez!
Ölsen seni sırtında taşıır toprağın altı.
Ey gölgeden ümmidi vefa eyliyen insan,
Kaç gün seni hatırlatacaktır şu karaltı!"

Mehmet Âkif

Ahulgoğ kahramanı İmam Şamil savaşın önce dini görevini yerine getiriyor.

Ahul - Goh

Yazan : B. BATIRHAN

İmam Şamil'in 1835 yılındaki Harekât üssü, tabiatın dağlarla tahkim ettiği Aşılta köyü yukarsındaki Ahul-güh (Ahul-go) diye isimlendirilen yerdeydi İmam Ruslarla olan savaşlarını buradan sevk ve idare ederdi.

Ruslar İmam Şamile bu yerde kati bir darbe indirmek amacıyla hazırlığa girişmişlerdi. Bu maksatla bir taraftan Orgenera! Grabbe kumandasında 9 Tabur Piyade, 22 Top, bir bölük istihkâm, beş kazak bölüğü ve 3000 den fazla Milis; diğer taraftan da Kongeneral Golovin kumandasında 11 Tabur Piyade, 22 top bir Bölük İstihkâm, iki kazak bölüğü ve 1000 Milis ten ibaret bir kuvvet hazırlayarak 1835 yılının ilkbaharında Ahul- güh'a karşı harekete geçtiler.

Ahul-güh harekât üssü 12 Haziran dan 30 Ağustos' akadar (80 gün) muhasaraya

mukavemet ettikten sonra düştü. İmam Şamil bu savaşta, ilk karısı Cavarat ve oğlu Said'i kurban vererek, kendisi gibi yaralı olan 24 müridi ile muhasaradan kurtulmaya muvaffak oldu. Küçük oğlu gâzi Muhama yıda sırtında taşıyarak kurtulan İmam Şamil'in Ahul-güh taki kaybı, yaralı ve esir olarak 17 Naib, 14 kadı, 22 Debir ve 300 kadar kadın ve çocuktu. Buna mukabil düşmanın kaybı 117 Subay ve 2790 ölü ve yaralı erdi. (Kur. Alb. B. Hurş'un 1938 basımlı Ahul-Güh Sayfa 9,112,113)

Ahul- güh düştükten sonra Şamil'in kurtulduğunu öğrenen İmparator Nikolay "Şamil'in kurtulmuş olması çok fena, doğrusunu söylemek lâzımsa onun, gelecekteki faaliyetinden endişe ediyorum. Elindeki bir çok imkânları ve büyük miktarda nüfusunu kaybetmiştir. Bu

şüphe ve inkâr edilmeyecek gerçeğe rağmen bakalım neler olacak?" demiştir.

İmparator endişesinde haklıydı. Nitekim çok kısa bir süre sonra bu endişesi hakikat olmuş ve yeni hareketler başlamıştı. Bu kısa süredeki gelişme için selahiyetli Rus yazarları:

— Evet Şamil nüfusunu ve kuvvetinin büyük bir kısmını kaybetmişti ama, onun yeniden kuvvet kazanmasına ve yükselmesine bizzat biz yardım etmiş olduk. Doğrusunu söylemek lâzımsa dağlılar, bizim idare sistemimizden ve memurlarımızdan memnun değildiler. Zira onlara haklarında adaletsiz davranışlarda bulunuyor ve zulmediyorlardı. Arada görev alan memurlarımız sanki kasten ahlaksızlardan seçilmişti. Her fırsatta menfaatlarını arar, selahiyetlerini suistimal ederlerdi. Eu uygunsuzlukların büyük çoğunluğu Çeçenistan da görülüyordu. Güya üst kademelerin emri diye en iyi silahlarını toplar, kıymetli işyerlerini ellerinden alırlardı. Bu hakaretler gün geçtikçe azdı, ileri gelenlerini sudan sebeplerle tevkiif etmeye usul ve adalet dışı hareketlerle tevessül ettiler. Bütün bunlar yetmezmiş gibi hareketlerini maskeleyen çabasına düşüyor ve sorumluluğu da bütün Çeçenistanın nefret ettiği General Pullon'a atma hatasını yapıyorlardı. Bu arada Rusların Çeçenleri köleleştirmek istedikleri şayiası da çıkmıştı. B ubardığı taşırın damla oldu ve Çeçenlerin galyana gelmesine yetti. Dağıstan da durumu pek parlak olmayan fakat bu anı değerlendirmesini bilerek Çeçenistana gelen Şamil, sağlam bir kitleyi hazır buldu ve sarsılmaz bir kuvvet kazandı. İşte tam bu sırada yeni atanan Kafkasy açar naibi Galovin de tamir kabul etmeyecek bir hata işleyerek Şamil ile müzakereye girişmeye teşebbüs etti. Bu teşebbüsün muaffak olmaması ise dağlılar arasında da Şamil'in nüfusunun artmasına vesile oldu. İşte bundan sonradır ki -Kafkas harplari- ismiyle tarihe geçen ve Şamil'in daha 20 yıl Ruslarla mücadelesine vesile olan savaşlar başladı. Avrupahlı hayran bırakan bu savaşlar vesilesiyle hay-

ranları arasında bulunuan Karl Marks Ey Avrupa milletleri!. Hürriyet ve istiklallerinizi elde etmek için Kafkas dağlarının destanlar yaratan kahramanca mücadelelerinden ders alınz. (Komünisti eski manifest Nat 2 M 1923) demiştir.

Yukarıda açıkladığım kitabın sayfaları arasında göz gezdirirsen şunları göreceğiz:

Kovalovski dağlılar için "Bakınız nihayet suvariler göründü. Askerlerimiz başlarını saran beyaz başlıklarını görünce onların, rüyalarına giren Abrekler olduklarını tanırlar ve her taş veya çalının arkasında gizlenerek mutlaka hedefini bulan ve asla şaşmayan kurşunlarının üstlerine yağacağını çok iyi bilirler. Bunlar hakikatten abreklerdirler Atlarından iner ve çay kenarında başka yiğitlerle birleşirler. Onların şahane atları, kıy-

ÜZÜCÜ BİR OLAY

Büyük bir üzüntüyle öğrendiğimize göre hemşehrilerimizden, Hasan Yurdakul Sefer Aksakal, Orhan Kurt ve M. Ali Bengisu otomobile İstanbul'dan Gönen'e giderlerken 26.10. 1968 tarihinde büyük bir trafik kazası geçirmişlerdir.

Kaza sonunda Sefer Aksakal, Orhan Kurt vefat etmiş M. Ali Bengisu ile Hasan Yurdakul da ağırca yaralanmışlardır.

Kaza kurbanlarına Tanrıdan rahmet, diler, yaralı kardeşlerimize de geçmiş olsun deriz.

metli silahları güneşten yanmış matreği çehreleri, başlarında koyun postundan porpchaları tanınmalarına ve pusuda bulunan bizimkileri yeter derecede tesirleri altında almaya kifayet eder.”

“ Eu gök kubbe altında ne biçim düşmanla savaşmak mecburiyetinde kaldık.” diye şikâyetle bulunan u. Berzin 1850 tarihinde yazdığı Kafkas seyyahatı adlı eserinin 93. sayfasında “Dağlarla kuşatılmış, zaruret içinde bulunan, savaşta başka işlerle uğraşmayan, dinç, dayanıklı, müsamahakâr, Amerika’daki kızıl derililer gibi mükemmel bir fizik yapısına sahip bulunan Kafkasyalı dağlılar taarruzda da Ricatta da tecrübelidirler. Savaşacak yerleri mükemmel seçer, yorgunluğu bilmez, suvariliğin sırrını, süratle ateş etmeyi, silahıyla affetmeyen isabetli darbeyi indirmeyi en mükemmel şekilde bilir.”

Kim inanır ki ; Bir dağlı yüksek kayalardan, tereddüt etmeden coşkun bir nehre kendini atar ve en ufak bir sıyrık bile almadan karşı sahile çıkar. İşte bu olağan bir iştir.

Kim inanır ki ; Bir dağlının kamışlar arasında veya bir taşın arkasında kimıldamadan ve sabırla iki gün iki gece düşmanını bekler dense. Bu doğrudur.

Kim inanır ki ; Ölüm derecesinde yaralı olan bir dağlının, bulunduğu yeri düşmanına belli etmemek için iztirabından (Ah!...) dahi demeyecektir dense. İnanın bu da doğrudur demektir.

İSTANBUL'DA KAFKAS GECESİ

(İstanbul, Abdurrahman DEMİRELLİ) - Merkezi İstanbul'da bulunan “Kuzey Kafkas Kültür Derneği” 15.11.1968 Cuma günü Yeni Sinema Düşün Salonunda şahane bir gece tertiplemiştir.

Kardeş derneğin gecesinde, yüzlerce hemşehrımız davetli olarak hazır bulunmuştur. Geç saatlere kadar devam eden gece, tamamen millî oyunlarımızın takdim edildiği bir programla son bulmuştur. Kuzeyli'lerin bu gecesi için uzun bir süredir provaları yapılan çeşitli oyunlarımız ve gençlerin güzel hareketleri dikkati çekmiş ve taktirle karşılanmıştır.

Başarıyla ve Kafkaslı'lara yaraşır bir şekilde sona eren geceye yurdun çeşitli bölgelerinden hemşehrilerimiz katılmıştır.

Dernek yöneticileri, kabil gecelerin ve tanışma toplantılarının kısmı bir kaç defa tekrarlanacağını söylemişlerdir.

“KAFKASYA” kardeş derneğin çalışmalarında başarılar diler.

Hikâye

Bir Avuç Toprak

2

Hazret Ahmet AŞIN

(Geçen sayıdan devam)

Öyle de olur. Söz gelişi, bizde çalışmak hastalığı var, boş kalalım çatlarız. Tabii ki her çalışmada birbirinin aynı olmaz. Mal-mülk hırsından tutuşanlarla bir parça menfaat karşılığında seni satacaklar da çıkar. Böyleleri en tehlikeli olanlarıdır. İnsanlara uymadan, kopartıklarını azımsıyarak, hiç vermeden, hep almaya düşünen bulduğunu da herkesten kaçıran.. Hayır, öylesi kim olsa da seni saymaz. Zepş düşünceye dalmış, sonra da şenlenerek, göz ucuyla bana bir bakarak, sözüne devam etti:

— Şansın varsa Şamhan, böyle birinin kızını sana getirmezler.

Ben başka şeyler düşünüyor, konuşulanları duymuyor gibi davrandım.

— Ah, kim olsada geçinir, onu adam ederdim, dedi annem.

— Beceremeyeceğin konularda kendine güvenme...

Şimdi değindikleri konularda ben olmasam da olur, diye kalktım.

— Mam, kuluibe gideceğim ben.

— Yemek ye de git yavrum.

— Acıkmış değilim.

— Oyleyse git. Çok kalma. Nine.

— Şamhan, Smel çocuk değil artık düşüncecek -Zepş konuşuyordu- adam oldu.

— Bana göre o hâlâ çocuk.

Köy dışındaki büyük eve yollandım. Varıncaya kadar neşelendim; bir daha Goşefij'in yüzünü, selvi boyunu göreceğim, biraz tok sesini, yüreği yalayan se-

sini duyacağımı düşünüyör, sevinçle adımlarımı çabuklaştırıyor, yolun kestirmesinden Mahoş'ların evine varıyorum. Fakat eve nasıl girebileceğimi yarım saat düşünerek oralarda geziniyordum. Hat gojko'nun sesi duyuluyordu:

— Ulan çocuk, kaç defa söyleyeceğim, sağlam bağlardan ot alma diye!

— Hayvanlar yemezlerse dedim de...

— İki kış parası verirler ona daha şim diden.

"Kapıda durmakla olmaz, kızın yanına gitmek o kadar uygunsuz birşey değil! Hatgojko'da bir zamanlar bizim gibiydi" diyerek, bahçeyi geçip eve girdim. Yemek yediğim o küçük odanın ışığını yaktım. Hatgojko'nun oğlunun duvarda asılı resmi buruşuk, buruşuk bana baktı. Daha oturmaya fırsat kalmadan küçük oğulları girip kızın evde olmadığını söyledi. Kız evde değilse ne yapayım, canım sıkıldı, bütün bir hafta boyunca çektiğim hasreti daha bir hafta çekmeliydim anlaşılan. Belli etmeden kalkmaya hazırlandım, fakat kalkmaya fırsat kalmadan Hatgojko girip, selam verdi ve oturdu:

— Bu ara. Smel. ne yapıyorsun, mısır yetiştirecekler arasında sen de var mısın? diye sordu, söz ve hareketlerinde hoşuna gittiğim belli oluyordu. Doğrusu önceden bana gözüktüğü kadar korkunç gelmedi bu sefer, insan çoğu zaman sanılanın tersine de çıkabiliyor.

— Varım- dedim, çalıştığım çiftlik ürünün islahı için üç yüz hektar mısır ekecek.

— Çok iyi, çok güzel. Çalışın çocuklar. Bizi çalışmak bitirdi. Didinip çalışalım derken sonunda ihtiyarlık ta yakaladı bizi. Gençken deliydik, her söylenene karnardık. Dünyanın kıymetini bilmezdik. Eütün gün çalışıp didinip kazandığımızı akşam oyunda tozederdik. Muhabbete ba yılmak, bulamayınca da ölmek... Çerkesler biz hep böyleyiz. Bu küçük bahçeyi işlediğimiz gibi, hektarlarca arazimiz var ken neden çalışmazdık? Bir araba semçikı ağabeyimiz şehirde sattığında ilk iş kendisine bir çift ligaron çizme almak, kalanını da kumarhane de savurmak olurdu. A-enasın (vay anasını) şimdi ki ça lışmamızı o zaman yapmış olsaydık!

— O anlattığın kötü bir dünyaydı, Hatgojko, -dedim,- şimdi çalışan kazanıyor.

— Sadece çalışmak yetmez, akıl da gerek.

Bu gibi Hatgojko çok şeyler söyledi bana, ama dedikleri umurumda değildi, ihtiyarlar çok şeyler söylerler, gençliklerini anlatmakla bitiremezler. Sevindiğim taraf, güvenip benimle konuşmasıydı. Hatgojko'nun soğuk, can sıkıcı bir ihtiyar olduğunu çok kimselerden duymuştum; varsın olsun, ben kendisini değil kızını alacağım nasıl olsa, varsın kendisi istediği gibi evinde yaşasın. Eskişi gibi değil, bu yıl çok çalıcagız. Mısırları gürleş tirmek için ne gerekse yapacağız, bu arada kızların evlerine gidememekte var.

Yeniden beni düşündürdü, nedir bu Hatgojko'nun "sadece çalışmak yetmez, kafada gerek" demekle söylemek istediği. Bununla ne demek istediğini sormalıydım. Kendi anlayışına göre en önemli olan insanın çalışmasıdır. İnsanın değeri çalışması derecesinde ölçülür. Kafa konusuna gelince, kazandığını insan içkiye vermemeli, mal canlısı olmamalı yeter, nedir daha fazla gerekli olan?

Şimdi ikinci gidişimde Hatgojko benimle konuşursa daha derinden açacağım bu konuları. Ama doğrusunu söylemek gerekirse ihtiyar aklına eseni söyleyecek-

tir, ne diye onu kendimden soğutayım? Yoksa daha iyi çalışmam, tarlasına daha fazla özenmem için mi bunları söylüyor dersiniz? O zaman yanlıyorsun Dedem! Arkadaşlarımdan daha çalışkanım demiyorum, o kadar atmam ama işbaşında gölgesinde, arkasında kalacağım tek genç çıkacağını sanmam köyümüzden. Bu sırada Tık'ın akşam söyledikleri aklıma geldi, kendi kendime güldüm, yalnız kaldığında kendisini beğenmeyecek pek delikanlı çıkmaz herhalde diyerek...

İkinci günü tarladan dönerken köyde Goşefij'le karşılaştım. Bahçe kösesinden dönünce ayaklarım tutmaz, kalbim küt-küt atar oldu. Başımı eğmiş, önüme bakmadan gidiyordum, doğrusu karşılaşmak tan çok sevinç duymuştum, fakat ne söyleyeceğimi bilemediğimden yanına gidemiyordum. Yalnız olduğumda söyleyecek çok şey tasarlamıştım, fakat karşılaşıncaya söyleyecek tek kelime bulamıyordum. Yakın laştığımızda selâmlaş tık, bu karşılaşmadan ikimiz de hoşlanmış tık, bu yüzlerimizden belliydi. Şöyle bir bakışıp, gözle rimizi indirdik.

— Duydum, -Goşefij söyledi,- geldiğim de hemen çıkmış olduğunu söylediler.

— Geleceğini bilseydim...

— Öyleyse acele edip çıkmamalısınd.

— Bundan böyle akşamları kaybolma, içimden geçeni söylemiş tım.

— Sende kaybolma.

Goşefij beni çıldırurcasına tatlı tatlı gülümsüyordu. Baktığımda bakışlarını baş ka yöne çevirir gibi yapıyordu. Bende bu na çok seviniyordum. Daha fazla, herkesin göreceği şekilde sokak ortasında konuşarak duramazdık, oysa birbirimizde söylediklerimiz çoktan yeterliydi bile.

Konuşuşu, bakışı, gülümserken gözle rinin aldığı biçim kıza bana daha güzel göstermişti. Evine gittiğimde Goşefij'in sevineceğini düşünerek akşamı ettim. Bu kadarlık bir iş doğrusu başkalarıncaya çok

önemlidir, oysa ben gittiğimde hepsini bitirerek, kimsenin küçümsiyemiyeceği bir başarı elde etmek istiyordum. İşimi bitirip acele, acele elimi yıkarken Piyko alaylı alaylı konuştu:

— Acele etme o kadar, gideceğin yer köy kıyısından uzakta değil.

— Nerden bilebiliyorsun?

— Bizde köy kenarında oturuyoruz. Yanımızdan geçerek gidiyorsun. Sadece şaka ediyorum, gitmekle iyi ediyorsun, çok seviyorum buna, doğrusu Şamhan defalarca lâf çaktırdı; arkadaş olamazsınız, oğlumu köyün kızlarından, beni de gelinlerden ediyorsunuz, diye.

— Mame öyle şeyler demez be, Piyko, sen uyduruyorsun.

— Öyle annen köy kadınlarından ayırı olsun! Ben hiç birşey uydurmuyorum. Kaç yaşındasın şimdi?

— Yirmi üç.

— Hâlâ annen seni çocuk sayısın istiyorsun. Kendini çocuk sayacaksın ha. Bilmiyor musun Dobrolyobov'un yirmi beş yaşından fazla olmadığını?

— Biliyorum. O Dobrolyobov.

— Sen Guketl (qhuikvetlv) 'sın. Soyunun eşi yok. Şu anda büyük yiğitlikler göstermekte memleketin sana güveni olduğu iki iş var: birincisi mısırı yetiştir, ikincisi annene bir gelin getirerek, yuva kur; ikisini bir arada beceremez misin?

— Becereceğimi sanıyorum.

Piyko lâfa başladı mı biteceği yok, oysa ben gecikiyorum. Fazla oyalanmadan büyük eve yollandım. Hava soğuk değildi, yollarda kuruydu, gökyüzü masmavi, yıldızlarda yaklaşarak daha yakından bakıyorlardı adeta; bense hiç birşeye aldır-mıyordum. Evvelki gelişteki gibi bahçe kapısında sallanarak yarım saat oyalanmadım, gider gitmez bahçeyi geçip kapıyı çaldım. Kapıyı Goşefij açtı, sol eliyle de yakalarını sıkıştırmış olarak bana bakarken yüreğim adamakıllı çarpmaya başlamıştı, ne diyeceğimi bilemeden kalakaldım. O "niye duruyorsun gelsene",

diyerek beni buyur ettiği oda önceki dar oda değildi; eni-boyu geniş, içi iyi döşenmiş bir oda: önce bakacağın şeyi şaşırıyorsun, bir yanda koca bir ayna, öbür yanda da duvara yapışık bir başka aynaya gözün ilişiyor. Bense aynaya bakıp oturmayaya gelmedim, ayndan görüldüğüme de memnun değilim, bütün kusurlarımı ordan kendime baktığımda hatırlıyorum. Nedir o hatırladıklarım acaba? Bazıları vardır Tanrı vermemişse bile kendilerini birşey sanırlar, onlara benzemek istemem. Ben onlar gibi göğsümü şişirip gczinmem, eksiklerimi çok sayar ona göre hareket ederim. İyi düşünecek olduktan sonra insanlardan geri kalır tarafım yok, avanak değilim, olmayacak işte adımı söyletmem, fakat alçak gönüllü oluşumun nedenini bir türlü anlıyamıyorum. Bütün bunları bana söyleten aynaya bakmayı sevmeyişimdir. Bu konuda kızlara birşey diyemem. Onlar aynaya baktıkça büyürler. Başka nasıl açıklanabilir? Aynaya baktıkça kız daha güzel görür kendisini.

Aramızda masa karşılıklı oturuyoruz. Başkalarının yaptığı gibi kızımız yalnız diye yanına oğlan kardeşini göndermediler. Buna çok sevindim, herhalde bana güvenmiş olacaktılar. İki kişi olarak bizi bir yere götürseler diyebileceğim birşey yok. Goşefij benden daha cesur, tam iş açacak şekilde konuşuyor benlen. Böyle bir kızla yalnız olunca, başkasını biimem ama, insan kendisini birşey sanıyor, sıkılıp-ıkılsa bile, söyleyecek birşeyler buluyor, böyle bir durumu hep istiyor.

— Akşamları sıkılmadığının nedenini şimdi görüyorsun değil mi? -gülerek Goşefij söyledi,- senin gibi biri mutlaka gelir.

—Yalnız mı gelirler, yoksa ikişer mi?

— Her iki şekilde de olur. Kendine güvenenin arkadaşı olmaz.

(Devamı var)

(1) Mam: Anne

(2) Nire: Oğlum anlamında takma adlar.

Çerkes Adları

IV

Dr Vasfi GÜSAR

Ş

Şabat	Şebvkh	Şighun
Şabast	Şeghuetlko	Şighuzz
Şabatneku	Şeqas (şegas)	Şihan
Şahatuk	Şenisse	Şiminuk
Şakue	Şequlako (şegulako)	Şipş
Şamghes (k)	Şereg	Şirukh
Şamis	Şeretl	Şişmaf
Şamikha (şamixa) (k)	Şeretluk	Şitkhuen
Şardan	Şeril	Şoiokh
Şase	Şerlok	Şora
Şaşa	Şermet	Şovmen
Şaşı	Şerukh	Şube
Şaşkhun	Şesiriy	Şughur
Şavk	Şet	Şukaluk
Şav	Şekhu	Şumaf
Şavay	Şhanceri	Şunşal
Şavlokh	Şhakumid	Şupako
Şavuj	Şib	Şupaş
Şayze (k)	Şiblav	Şupeşes
Şebadin	Şiguças	Şuzi
Şebj	Şiguet	Ştune
	Şiguetizz	Şutuneşukoy

T

Tab	Tuhar	Taşuk
Tabruk	Tuku	Tatah
Tabsuh	Tuunuk	Tateme (k)
Tahako	Tukhukh	Tatu
Takır	Tuytuy	Taauh
Tako	Tuzaro	Tatuk
Tame	Tzikun	Tav
Tamar (k)	Tague (k)	Tavuj
Tameris (k)	Tarpat	Tavmez
Tamsugh	Tasso	Tebseruko
Tanbolet	Tevçej	Taha'
Tanbot	Tasu	Teleruk
		Tapac

Telezz
Temruko
Terkamit
Tetemiz
Teyven
Tghe
Tharuk
Thaypetl
Thayqhat
Thegho
Themaf
Thok
Tigh
Tigha (k)
Tigheş
Tighi (k)
Tigħuray
T'if
Tiki
Tikuji
Tirfi

Tirkanuka
Tirtat
Tiskhan (k)
Tiş
Titiv
Titkhue
Tiv
Tlaghe
Tlakol
Tlakho
Tlakhdno
Tleblane
Tleprer
Tleps
Tlepsah
Tlepsav
Tlepsah
Tlepsih
Tlepsko
Tlerih
T'esav

Tleseruk
Tlifij
Tlighue
Tlijuk
Tlipe
Tlikhudeg
Tlikhuray
Tlikhuren
Tlikhuzen
Tomanbiy
Travun
Trakh (Trax)
Tsatse (k)
Tseruk
Tsisu
Tsiv
Tsu
Tsuko
Tubal
Tugharuk
Tughşugh

Kh (X)

Khonag
Khu
Khuaps
Khuats
Khuc
Khuji
Khumaro
Khumit
Khunaşa
Khune
Kunuk
Khups
Khupşej
Khupkhe
Khuratizz
Khuray (k)

Khuretl
Khurfetley
Khuri
Khurin
Khutah
Khutih
Khuz
Kuzbeg
Khabze (Xabze)
Khabzesu
Khamişo
Khamsad (k)
Khanba (k)
Khanbaş
Khancaie
Khanghaş
Khanzo

Khantej
Khate
Khazenşe
Khazgeri
Khegaş
Kheşag
Khesay
Khetu
Khevsekue
Kh'imam
Khimaş
Khidas (k)
Khimiş
Khiraye (k)
Khişik
Khitiv
Khitizz

U

Ubin
Ul
Ulates (k)
Ulghaps

Ulghuç
Unaf
Unay
Unarmes

Urda
Uşeres
Uşeus
Uşurman
Uvjuko

V

Vade	Veç	Vezermeq (vezermeg)
Vafe	Veçen	Vinbat
Vafetruk	Venegheş	Vis (k)
Vaghue (k)	Verşev	Viş
Vardan	Vesermes	Voyij
Varde	Vesil	Vnberin (k)
Vas	Vestigh	Vunay (k)
Vase (k)	Vetah	Vubin
Vastrik	Vetara (k)	Vunekher
Vaş	Veteghej	Vusas (k)
Vaze	Vetse	Vuşb

Y

Yeghaş	Yemsih	Yekhuteg
Yediç	Yepsruk	Yekhutl
Yedig	Yeseney	Yezigh
Yegherkoy	Yesermeg	Yibir
Yeghos	Yesighven	Yinal
Yejagh	Yesiriy	Yindar
Yelcer	Yetsagh	Yinizz
Yelceruko	Yeume	Yishar
Yelmurz		

Z

Zako	Zavur	Zeguesav
Zan	Zavurbaz	Zeguş
Zane (k)	Zazu (k)	Zegveri
Zarun	Zednoka	Zerü (k)
Zaubeç	Zefesij	Zevaş (k)
Zaun	Zeghuş	Zeku
Zav	Zej	Zinz
Zavatl	Zepirha	Ziranuk
Zave	Zepş	Ziv
Zavek	Zeguaş	Zizu
		Zurukh

YAŞAR BATU EVLENDİ

Derneğimiz üyelerinden ve çeşitli devrelerde yönetim kurullarında görev almış, üstün ve fedakârca çalışmaları ile Derneğimizizin yükselmesinde önemli rol oynamış olan kıymetli kardeşimiz Yaşar Batu'nun nikâh töreni 9 - 11 - 1968 tarihinde Vize İlçesi Belediye Nikâh Salonunda yapılmıştır.

Huri Erdoğan ile Yaşar Batu'ya mutluluklar diler, tebrik ederiz.

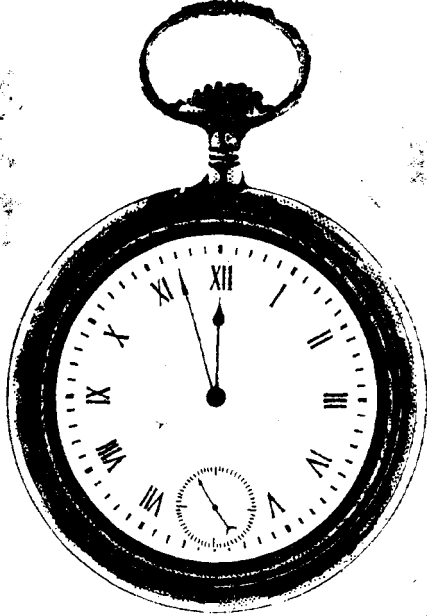
NOT : Yaşar Batu'nun evlenmesi bilhassa müzmin bekâr arkadaşları arasında memnûniyet yaratmıştır (!)

—o0o—

DÜZELTME

Dergimizin Haziran, Temmuz, Ağustos, 19 cu sayısında AWUBLA'nin (Abhaz İmhası) yazısında meydana gelen yanlışlıkların düzeltmesini rica eder, özür dileriz.

Sayfa No:	Satır No:	Yar.lış yazılışı	Doğrusu
6	22	92234	29234
6	30	Yıllık binde artışları	Yıllık binde artışlar : (Abhazyada)
7	32	1926 - dan - 1937 yılına	1926 dan 1933 yılına
7	69	Abhazyadan	Abhazyada

Reklâm, işlerinizi saat gibi yürütür

REKLÂM VE TANITMA FAALİYETLERİNİZİ
yurt içinde ve dışında
EN ETKİLİ VE EN İSRAFSIZ ŞEKİLDE YÜRÜTMEK İÇİN
Kurumumuz hizmetlerinden faydalanınız

BASIN İLÂN KURUMU

Cağaloğlu, Türkocağı Cad. no. 1. kat: 3
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01. İstanbul

(Basın A - 21311 — 22033)